Переклад Ірини Стешенко

ДІЙОВІ ОСОБИ

Герцог Міланський, батько Сільвії.
Валентин
двоє шляхетних синьйорів з Верони.
Протей
Антоніо, батько Протея.
Туріо, дурний суперник Валентина.
Егламур, що допомагає Сільвії втекти.
Спід, пустотливий слуга Валентина.
Ланс, такий самий слуга Протея.
Пантіно, слуга Антоніо.
Господар заїзду в Мілані, де мешкає Джулія.
Розбійники.
Джулія, синьйора з Верони, що її кохає Протей.
Сільвія, герцогова дочка, що її кохає Валентин.
Лючетта, прислужниця Джулії.
Слуги, музиканти.
Дія відбувається у Вероні, в Мілані й частково
у лісі на кордоні Мантуї.

ДІЯ ПЕРША

СЦЕНА 1

Майдан у Вероні.

Входять Валентин та Протей.

Валентин Кинь переконувать мене, Протею,
Обмежена та юність, що воліє
Сидіти вдома. Ех, коли б кохання
Не прикувало днів твоїх найкращих
До ніжних поглядів твоєї панни,
Я радо запросив би і тебе
Помилуватись чудесами в світі,
Щоб молодість свою не марнував ти...

Та хай тобі щастить, раз ти кохаєш,
Як і мені, як я того ж зазнаю!
Протей Ти їдеш? Валентине, прощавай!
Згадай свого Протея, як побачиш
Де-небудь дивину якусь цікаву,
Мандруючи по світу; побажай,
Щоб я тобі товариш був у щасті;
Коли ж на небезпеку наразишся,
То покладись на молитви мої:
Молитимусь за тебе, Валентине.
Валентин "За мене — по якійсь любовній книзі?"
Протей По книзі тій, яку найбільш люблю я.
Валентин Мілкому міфу про чуття глибоке:
Як переплив Леандер Геллеспонт.
Протей То розповідь глибока про кохання
Ще глибше, що у ньому він загруз.
Валентин В коханні ти загруз і сам по горло,
Але не переплив ще Геллеспонту.
Протей По горло так-таки? Та ні, дай спокій!
Валентин Ну, не по горло — по коліна.
Протей Що?
Валентин Тобі кохання стане в горлі руба...
Адже ж у нім купується благанням
Зневага лиш; зітханнями тяжкими —
Лише суворий погляд; двадцятьма
Безсонними і втомними ночами —
Єдина мить утіхи!.. Пощастить —
Ти, може, виграєш лише страждання;
Не пощастить — тяжких зазнаєш мук!
Одне із двох — або ти на безумство
Свій розум поміняв, або безумство
Тобі зненацька розум полонило.
Протей То ти вважаєш, ніби я — безумець?
Валентин Зважаючи на стан твій, це можливо.
Протей Ти не мене ганьбиш, ганьбиш любов.

Валентин Любов — владарка, ти їй підкорився...
А той, хто ходить у ярмі безумства,
Не може зватись мудрецем.
Протей А втім,
Запевнюють, що, як у ніжній бруньці
Заводиться зажерливий хробак,
Так часом в найсвітліший ум проникне
Кохання непоборне.
Валентин Кажуть теж:
Як ранню бруньку поїда хробак,
Раніше ніж вона розпукне, так,
Охоплений коханням, юний розум
Умить стає безумством. В'яне він
Ще в бруньці і з весни втрачає зелень,
Не даючи сподіваних плодів.
Я гаю час! Навіщо ці поради
Тому, хто хоче любощам служить?
Ще раз прощай! Адже чекає батько,
Щоб провести мене на корабель.
Протей Я проведу тебе, мій Валентине.
Валентин Протею любий, ні; прощаймось туг.
В Мілан пиши мені і сповіщай
Про успіхи твої в коханні й також
Про все, що тут відбудеться нового,
Коли далеко твій заїде друг;
То й я листи писатиму до тебе.
Протей Мій друже, хай щастить тобі в Мілані!
Валентин Й тобі не менше вдома! Прощавай!
(Виходить)
Протей Полює славу він, а я — кохання;
Він друзів кида, щоб добути слави,
А я ладен пожертвувать собою,
І друзями, і світом для кохання...
Ти, Джуліє, мене змінила зовсім;
Покинув через тебе я науки,

Марную час, не слухаю порад,
Світ маю за ніщо, не сплю, нудьгую,
Бо над усе одну тебе люблю я!
Входить Спід.
Спід Синьйор Протею, помагай вам боже!
Господаря не бачили мого?
Протей Був щойно тут і вже пішов до порту,-
Він зараз вирушає у дорогу.
Спід Б'юсь об заклад, він вже пливе в Мілан.
А я заґавився, мов якийсь баран!
Протей То завжди так: пастух ледь задивився,
І від отари враз баран відбився.
Спід Виходить, ви вважаєте господаря мого за пасту-
ха, а мене — за барана?
Протей Атож, вважаю.
Спід Ну, коли так, то мої роги — його роги і уві сні,
і наяву.
Протей Безглузда відповідь: якнайкраще пасує баранові.
Спід Отже, вона доводить, що я — таки й справді
баран?
Протей Атож, і доводить також, що твій господар —
пастух.
Спід Анітрохи, і я можу довести, що це не так.
Протей Навряд, бо я доведу, що це саме так.
Спід Пастух шукає барана, а не баран пастуха; але
я шукаю мого господаря, а мій господар мене не шукає: отже,
я не баран.
Протей Баран заради корму бігає за пастухом, але
пастух заради поживи не бігатиме за бараном; ти заради платні
бігаєш за твоїм господарем, але твій господар заради платні не
побіжить за тобою: отже, ти — баран.
Спід Ще один такий довід, і я закричу ме-е-е!
Протей Слухай-но, хлопче: чи ти віддав мого листа
Джулії?
Спід Атож, синьйоре; я, змотиличений баран, віддав

вашого листа їй, отій вівці у мереживах; а вона, ота вівця, нічогісінько не дала мені, змотиличеному баранові, за мою послугу.
Протей Лишенько, яка сила баранів! Тут для них замало паші.
Спід Якщо на пасовищі тісно, то вам слід було б зарізати вашу овечку.
Протей Ач куди повернув; а чи не краще закинути тебе в кошару?
Спід Ні, синьйоре; треба не закинути мене, а підкинути мені... приміром, трохи грошеняток... За те, що я передав листа, мені слід заплатити щонайменше фунт стерлінгів.
Протей Ба ні, хлопче, плутаєш! Я кажу, що тебе треба закинути, а не тобі підкинути,-тобто, я кажу про кошару, а не про гроші.
Спід В кошару кинуть чи підкинуть грошей,-
Це менш, ніж слід, за послугу хорошу!
Протей А що вона сказала?
Спід киває головою.
Кивнула головою?
Спід
(простакувато)
Угу...
Протей Кивнула? Так? Що означає це "угу"?.. Що типугач?
Спід Плутаєте, синьйоре; я сказав: вона кивнула, а ви запитали: чи вона кивнула? А я сказав: угу.
Протей Все разом і виходить; що ти — дурний пугач.
лс л
Спід Ну, вже коли ви потрудилися це мені з'ясувати, то й візьміть собі це слово як нагороду за ваші труди.
Протей Ні, ні; вона належить саме тобі за те, що ти носив мого листа. '
Спід Гаразд, бачу я, що мені багато чого доведеться зносити від вас...
Протей А що саме, синьйоре, маєте ви зносити від мене?

Спід Синьйоре, я справно відніс вашого листа, а ді-
став від вас лише "дурного пугача" у віддяку за мою послугу.
Протей Хай йому чорт, ти бистрий на розум.
Спід Та хоч і бистрий, а ніяк не дожену вашого за-
гайливого гаманця.
Протей Ну, добре вже, добре! Не мели дурниць, а краще
розв'яжи твого язика: що вона сказала?
Спід То ви краще розв'яжіть свого гаманця та так,
щоб і гроші, і те, що вона сказала,— все вискочило разом.
Протей Гаразд, синьйоре, ось вам за вашу послугу.
(Дає йому гроші)
То що вона сказала?
Спід їй же богу, синьйоре, я гадаю, що вам тяжко
буде її здобути.
Протей Чому? Хіба ти щось помітив?
Спід Синьйоре, я нічогісінько не помітив; я не помі-
тив навіть дуката в подяку за те, що приніс їй вашого листа. Та
коли вона вже показала себе такою жорстокою до мене, до того,
хто приніс їй ваше серце, то, боюся, що вона буде не менше жор-
стока й до вас, коли почне висловлювати вам свої почуття. Не
даруйте їй нічого, крім каменів,— вона-бо така тверда, мов криця.
Протей Як? То вона не сказала нічого?
Спід Анічогісінько; не сказала навіть: "Ось маєш, це
тобі за послугу". На доказ вашої щедрості, ви обдарували мене
срібнячком, за що й складаю вам мою глибоку подяку; своєю
чергою, з вдячності до вас, можу дати вам добру пораду: носіть
ваші листи самі; а я, синьйоре, віднесу моєму господареві ваше
привітання.
Протей Іди, іди, присутністю своєю
Ти порятуєш корабель від бурі,
Бо не в воді — у зашморгу кінець твій.
Помреш на шибениці ти. Собі ж
Я посланця хитрішого знайду.
Спід виходить.
Боюсь, що Джулія мого листа

Зневажила тому лиш, що дістала
Його із рук такого лайдачиська.
(Виходить)
СЦЕНА 2
Там само. Садок ДжулііI.
Входять Джулія й Лючетта.
Джулія Кажи ж, Лючетто,— ми тепер самі...
Чи радиш ти відкрить коханню серце?
Лючетта Атож, синьйоро, тільки не спіткніться.
Джулія Ну, а котрий з синьйорів тих шляхетних,
Що з ними зустрічаюсь я щодня,
Гадаєш ти, найбільш кохання вартий?
Лючетта Прошу вас, називайте їх на ймення,
А я про кожного без мудрування
Скажу вам щиру думку.
Джулія Що, наприклад.
Ти скажеш про вродливця Егламура?
Лючетта, На слово спритний, чарівний на вроду,
Але такого не взяла б я зроду.
Джулія А про Меркаціо? Це грошовитий дука.
Лючетта Він — так собі, а гроші — добра штука!
Джулія Ну, а Протей йому ціна та сама!
Лючетта О боже! Боже! Шал керує нами.
Джулія Ти знітилась? Не хоч відповідати?
Лючетта Простіть мене. Дівчисько язикате!
Як я посміла, наймичка нікчемна,
Про тих панів базікати нечемно?
Джулія Ну, а Протей? Чи кращий він за них?
Лючетта От то синьйор! Справжнісінький жених!
Джулія і А докази які?
Лючетта Лише жіночі.
Мені здається, він такий тому,
Що він мені такий здається.
Джулія Радиш,
Закинути мою любов на нього?

Лючетта Як викинуть не хочете її.
Джулія Так він з усіх найменш мене хвилює.
Лючетта Так він з усіх найбільше вас шанує.
Джулія Він про любов свою все більш мовчить.
Лючетта Захований вогонь жаркіш горить.
Джулія Той не кохає, хто таїть кохання.
Лючетта Не любить той, хто плеще про кохання.
Джулія Як я хотіла б знати, що він дума!
Лючетта Ось лист, синьйоро,— прочитайте.
Джулія
(читає)
"До Джулії".— Скажи, від кого?
Лючетта Про це вам, пані, скаже зміст.
Джулія Скажи: хто дав його тобі?
Лючетта Слуга синьйора Валентина, мабуть.
З доручення Протея. Той слуга
Хотів листа віддать вам особисто,
Я ж здибала його і замість вас
Взяла листа. Даруйте цю зухвалість!
Джулія Ти — звідниця, клянусь моїм дівоцтвом!
Ти важишся приймать листи любовні?
Змовляєшся таємно проти мене?
Ну, нічого казати, гідна праця...
І, далебі, тобі вона пасує!
Візьми листа і віднеси назад
Або не навертайсь мені на очі!
Лючетта Любовні послуги слід цінувати...
Джулія Ти йдеш?
Лючетта Щоб ви могли поміркувати.
(Виходить)
Цжулія А все ж, листа я прочитать хотіла б...
Та завертать її — не випадає;
Не можна ж те чинить, за що сама я
На неї гримала. Дурна вона!
Я ж — дівчина, вона те добре знає,

й не змусила мене розкрить листа!..
Дівчата кажуть "ні", бо так годиться.
Але за "ні" ховають завжди "так"...
Знай: легковажне це дурне кохання!
Воно, мов зла дитина, дряпа мамку
И покірливо, відразу ж після того.
Цілує різку! Я Лючетту гнала,
А так хотіла, щоб вона не йшла!
Я гнівно брови супила в той час,
Як з радощів сміялось серце в грудях!..
Собі на кару я верну Лючетту
І попрошу пробачення. Лючетто!
Входить Лючена,
Лючетта Чого бажаєте?
Джулія Коли обід?
Лючетта Хотіла б я, щоб був уже готовий;
Погамували б ви тоді свій гнів
Потравами й служниці не картали б!
Джулія А що ти підняла так обережно?
Лючетта Нічого.
Джулія А чого ж ти нахилилась?
Лючетта Щоб папірця підняти, що впустила.
Джулія І папірець отой — нічого?
Лючетта Так,
Нічого, що стосується мене.
Джулія То хай собі лежить він для тієї,
Кого стосується.
Лючетта Моя синьйоро,
Цей папірець зворушить душу тій,
Хто слів правдивих не тлумачить хибно.
Джулія Тобі коханий вірші присвятив?
Лючетта Щоб я могла їх заспівать, синьйоро,
Ви маєте покласти їх на ноти,-
У цьому ви майстерниця.
Джулія Не варті

Моїх зусиль такі безглузді речі.
Ти спробуй заспівать їх на мотив:
"Любові ясне світло".
Лючетта Ні, синьйоро,
Цей вірш важкий, а той мотив — легенький.
Джулія То що ж він — гирі прив'язав до рим?
Лючетта Ви заспівали б — вийшло б мелодійніш.
Джулія Чому ж не ти?
Лючетта Для мене тон високий.
Джулія А дай-но пісню.
(Бере лист)
Що це тут, голубко?
Лючетта Цього тримайтесь тону, й до кінця
Ви пісню проспіваєте; хоча
Цей тон мені не до вподоби.
Джулія Ні?
Лючетта Атож, синьйоро: він занадто гострий.
Джулія А ти, голубко, надто язиката.
Лючетта Тепер він надто знизивсь. Там нема
Гармонії, де голос одинокий;
Ви мали б голосом підтримать тенор.
Джулія Ти глушиш все своїм безладним басом.
Лючетта Адже ж я за Протея вам співаю...
Джулія Вже досить! Кинь базікати! Набридло!...
Кохання, надпориви, присягання...
Все це я рознесу на клапті!..
(Рве листа)
йди!
А папірці нехай лежать; ти радо
їх підібрала б, щоб мене розсердить.
Лючетта Ач прикидається! А як хотіла б
Ще раз розсердитись за лист новий!
(Виходить)
Джулія Коли б же я розсердилась за цей!
О руки осоружні! Розірвали

Слова кохання ви!.. Злостиві оси!
Ви живитеся медом найсолодшим
І жалами вбиваєте тих бджіл,
Які його дають!.. Тож на покуту
Я ніжно поцілую кожен клаптик...
"Ласкава Джуліє" — він пише тут;
Лиха ти, Джуліє!..— Щоб покарати
Твою невдячність, кину на каміння
Твоє ім'я й ногами розтопчу я
Твою зарозумілість! Глянь, а тут:
"Коханням ранений Протей"... О, бідне,
Поранене ім'я!.. Віднині ложем
Мої для тебе будуть груди дотi,
Аж поки в тебе рани не зціляться;
Я вилікую їх моїм цілунком...,
Ось ще "Протей"! Існову... Двічі, тричі...
О добрий вітре, заспокойсь, не вій,
Не розвівай шматочків, доки я
До одної всіх літер не зберу.
Крім власного мого імення! Хай
Підхопить лютий буревій його
й на скелю найстрімкішу віднесе,
І звідти скине у бурхливе море!..
Поглянь: у цім рядку його ім'я
Стоїть аж двічі, ось: "Протей нещасний",
"Палкий Протей" — ось: "Джулії чарівній".
Я відірву це... Ні!.. Таж любо як
Він спарував обидва наші ймення!..
Я їх складу одне на одне... Ну ж бо!
Цілуйтесь, пригортайтеся, сваріться,
Робіть, що хочете...
Входить Лючена.
Лючетта Прошу, синьйоро,
Обід вже на столі, і жде вас батько.
Джулія Гаразд, ходім.

Лючетта Як?! Та невже ж ці клапті
Покинете ви тут?
Джулія Як їх цінуєш,
То підбери.
Лючетта Ви ж гримали на мене.
Як я їх підбирала... А проте
Я їх візьму... бува, щоб не замерзли.
Джулія Вони тобі до серця, бачу я!
Лючетта Що бачите, те й кажете, синьйоро.
Та я й сама все бачу, не сліпа!
Джулія Ходім, ходім! Будь ласка, вже ходшої
Виходять.
СЦЕНА 3
Там само. Кімната в господі Антоніо.
Входять Антоніо й Пантіно.
Антоніо Скажіть, Пантіно, чим таким поважним
Мій брат затримав вас у галереї?
Пантіно Про сина вашого, Протея, йшлося.
Антоніо І що ж він вам сказав?
Пантіно Він дивувався,
Що ваша милість дозволяють сину
Удома марнувати юні роки,
В той час як люди й не такі вельможні
Синів своїх у мандри посилають:
Тих — на війну, щоб поспитать фортуни;
Тих — відкривать далекі острови;
Тих — у найкращі університети.
Він мовив, що на кожнім з тих шляхів
Протей ваш міг би широко ступати,
й наказував мені порадить вам
його без діла вдома не тримати,
Бо ж як постаріє, то пожалкує,
Що замолоду світу він не бачив.
Антоніо На мене зовсім натискать не треба;
Я думаю про це вже цілий місяць

І знаю й сам, що син марнує час,
Що з нього путнього не вийде мужа,
Якщо його не виховає світ.
Лише в труді ми здобуваєм досвід,
А час удосконалює його.
Порадь мені, куди послати сина?
Пантіно Гадаю, вашій милості відомо,
Що юний Валентин, його товариш,
Перебуває зараз при дворі
У герцога.
Антоніо Я знаю.
Пантіно Ваша милість,
Пошліть і вашого туди ж; він там
Навчиться різних звичаїв лицарських,
Добірних висловів та етикету,
З вельможами спізнається — й побачить,
Яким повинен буть юнак шляхетний.
Антонів Мені твоя порада до вподоби;
Міркуєш слушно ти; і щоб побачив,
Як це мені до серця припада,
Я виконаю все і при нагоді
До герцога пошлю його негайно.
Пантіно Туди рушає завтра дон Альфонсо,
А з ним ще кілька юнаків значних,
Щоб герцогу засвідчити пошану
І запропонувать свої послуги.
Антоніо Чудове товариство! З ними разом
Поїде й мій Протей... Ось він, до речі!
Входить Протей.
Протей О радісне кохання! О рядки
Солодкі, ніжні!.. О життя солодке!
її рукою тут водило серце,
Тут — присягання вірної любові!
Якби ж батьки любовний наш союз
Благословили й згодою своєю

Вмить повершили наше юне щастя!..
О Джуліє, мій ангеле!
Антоніо Що то за лист, що ти його читаєш?
Протей Це, батьку мій, привіт від Валентина...
Лиш кілька слів... Мені привіз його
Наш спільний друг.
Антоніо А дай мені листа,
Побачим, що нового.
Протей Батьку мій,
Немає тут новин... Він тільки пише,
Як він живе щасливо, як його
Шанують любо і який ласкавий
До нього герцог. Кличе і мене
З ним долю поділити.
Антоніо Ну, а ти що?
Протей Я підлягаю вашій волі, пане,
А не зичливим побажанням друга.
Антоніо Його бажання збіглися з моїм.
Ти не дивуйсь, що вирішив я справу
Так несподівано: чого я хочу —
Я хочу, й край! Так я постановив,
Що певний час укупі з Валентином
Ти поживеш при герцогському дворі.
Тобі я слатиму не менше грошей,
Ніж Валентинові — його сім'я.
Готуйся! Завтра вирушиш в дорогу.
Мовчи! Я так сказав,— тож так і буде.
Протей Синьйоре мій, так швидко не зберусь я.
Прошу вас,— відкладіть на день чи два
Поїздку.
Антоніо Ні, ніяких зволікань!
Усе, що треба, вишлю я по тому,
Ти мусиш виїхати взавтра,— чуєш?! —
Ходім, Пантіно; я велю тобі
Його хутенько вирядить в дорогу.

Антоніо і Пантіно виходять.
Протей Тікав я від вогню, щоб не згоріти,
Та й затопився у хвилях і тону...
Листа я не насміливсь показати...
Боявся батька... думав: що, як він
Любов мою не схвалить... і брехнею
Тепер їй на заваді став я сам.
О, як нагадує весна кохання
Квітневий день, мінливий і несталий!
Ледь сонечко засяє в небі зрання,
Набігла хмара, й темрява настала...
Входить Пантіно.
Пантіно Синьйор Протею, кличе батько вас;
Він дуже квапиться, тож не баріться!
Протей Скоряйся, серце!.. Ох, так мусить бути...
Хоч над усе ти хтіло б "ні" гукнути!
Виходять.

ДІЯ ДРУГА

СЦЕНА 1

Мілан. Світлиця в герцоговім палаці.
Входять Валентин та Спід.
Спід Синьйоре, ваша рукавичка...
Валентин Ні,
Мої ось на руках.
Спід Ця теж — до пари...
Валентин А покажи... О, дай її мені!
Божественної ручки гарний покрив!..
Ох, Сільвіє кохана!..
Спід Синьйоро Сільвіє! Синьйоро Сільвіє!
Валентин Чого ти кричиш, йолопе?
Спід Вона так далеко, що нічогісінько не почує, синьйоре.
Валентин А хто ж вам звелів, синьйоре, кликати її?
Спід Та ви ж самі, синьйоре, ваша милість; а втім —

може, я помилився...
Валентин Ви надто метушливі, синьйоре; весь час забігає-
те наперед.
Спід Та ви ж самі нещодавно гримали на мене за те,
що я надто неповороткий.
Валентин Не меліть казна-чого, синьйоре; скажіть краще,
чи знаєте ви синьйорину Сільвію?
Спід Оту, що в неї ваша милість закохані?
Валентин А звідки ти знаєш, що я в неї закоханий?
Спід На це є сила-силенна різних прикмет: по-перше,
ви навчились, як синьйор Протей, схрещувати руки на грудях,
немов ви з усього чисто невдоволені; далі — невпинно мугикати
любовну пісеньку, мов та вільшанка; уникати людей та блукати
самотою, мов який зачумлений; зітхати, мов школяр, що загубив
свого букваря; плакати, мов яке дівчисько, що поховало свою ба-
буню; постити, мов тяжкохворий, що його посаджено на дієту; не
спати ночами, мов людина, яка схибнулася на тому, що її неод-
мінно обікрадуть; скиглити, мов жебрак у день усіх святих.
А перш, коли ви сміялися, можна було подумати, що то кукурікає
півень; коли ви йшли, то ступали, мов гордий лев на прогулянці;
коли постили, то це траплялося тільки по обіді; коли сумували, то
тільки зразу тоді, як вам бракувало грошей. Тепер же вас так за-
чарував погляд вашої повелительки, що, дивлячись на вас, я по-
чинаю вагатися: чи мій ви господар, а чи не мій.
Валентин Та невже ж ти все це помічаєш у мені*
Спід Не в вас, а поза вами.
Валентин Поза мною? Такого не може бути.
Спід А звісно, поза вами. Той, хто обмірковував би
свої вчинки сам у собі, не витворяв би таких дурниць. А ви де не
ступите,— аж гульк! — нова дурниця. Ви щось вимудруєте й від-
разу ж виставляєте це напоказ. І, коли дивишся на вас, усі ваші
дурощі просвічують крізь вас, як сеча в нічній посудині; отже,
яке б око вас не побачило, воно відразу ж, як досвідчений лікар,
відгадає, яка саме у вас хвороба.
Валентин Та скажи ж мені, нарешті, чи знаєш ти синьйо-

рину Сільвію?
Спід Оту, що на неї під час обіду й вечері ви раз у раз витріщаєте очі?
Валентин Ти помітив це? Саме її я й маю на думці.
Спід Ні, синьйоре, я її не знаю.
Валентин Як же це так? Ти знаєш, що я витріщаю на неї очі, а кажеш, що ти її не знаєш?
Спід Це, може, ота, виродлива з себе?
Валентин Таке сказав! Не виродлива, а вродлива. Власне, не така вродлива, як чарівна й приваблива...
Спід Еге ж, синьйоре! Це я добре знаю.
Валентин Що ти знаєш?
Спід Що вона зовсім не така чарівна й привабли-ва, як вам здається.
Валентин Я хотів сказати, що врода її витончена, а при-вабливість безмірна.
Спід А звісно, бо врода її намальована, а привабли-вість ніхто не обмірював.
Валентин Як-то — намальована? Як-то — не обмірював?
Спід Я хочу сказати, синьйоре, що вона так витонче-но малюється, аби тільки здаватися вродливою, а краса її ні для кого не має ні міри, ні ціни.
Валентин А я що кажу? Те й кажу, що краса її безмірна і безцінна.
Спід Та ви ж її й не бачили відтоді, як вона зміни-лась на гірше.
Валентин А відколи ж то вона змінилась на гірше?
Спід Відтоді, як ви закохалися в неї.
Валентин Я покохав її, щойно вперше побачив, і повсяк-часно бачу, яка вона прекрасна.
Спід Якщо ви кохаєте її, то ви її не можете бачити.
Валентин Чому б то?
Спід А тому, що кохання сліпе. О, якби ви мали мої очі! Або якби ваші власні очі були такі ж гострі, як тоді, коли ви сварились на синьйора Протея за те, що він ходить без підв'язок!

Валентин Ну, й що ж би я тоді побачив?
Спід Тоді б ви побачили вашу теперішню дурість, а також і те, що ота синьйорина Сільвія споганіла. Синьйор Протей, закохавшись, і не помічав, що забуває застібнути підв'язки; а ви, закохавшись, не помічаєте, що забули натягнути й самі панчохи.
Валентин Ого, хлопче, виходить, що й ти закохався! Адже ж учора вранці ти таки добре недобачав і, мабуть, через те не зміг почистити моїх черевиків.
Спід Щирісінька правда, синьйоре; я був закоханий у мою постіль. Дякую вам, що ви дали мені доброго стусана за мою закоханість; це надає мені відваги погримати на вас за вашу.
Валентин Моя любов стоїть у моєму серці непохитно, як скеля.
Спід А ви спробуйте її посадовити, тоді вона заспокоїться.
Валентин Вчора синьйорина просила мене написати кілька рядків тому, кого вона кохає.
Спід І ви написали?
Валентин Написав.
Спід А вони не дуже кульгають?
Валентин Ні, хлопче: я намагався написати якомога краще. Але цить... ось і вона.
Спід
(убік)
Лялькова комедія, та й годі! О, чудова маріонетка! Тепер усю її роль він проказуватиме сам.
Входить С і л ь в і я.
Валентин Синьйоро й повелителько моя, тисячу разів бажаю вам доброго ранку!
Спід
(убік)
Побажав би вже зразу доброї ночі. А тоді вже — цілий мільйон всіляких утіх!
Сільвія Синьйоре Валентине й мій покірний служнику, бажаю й вам того ж — дві тисячі разів!

Спід
(Убік)
Годилося б, щоб він платиз відсотки їй; а ви-
ходить, що вона їх платить йому.
Валентин Звеліли ви, я й написав листа
До вашого неназваного друга;
Я це робив би вельми неохоче,
Коли б не мав пекучого бажання
Вам догодить, володарко моя.
Сільвія Спасибі вам, мій служнику ласкавий!
Чудовий лист...
Валентин Повірте, синьйорино,
Важка то праця навмання писати,
Не знаючи кому; того й вагавсь я.
Сільвія Виходить, ви над міру потрудились?
Валентин Ні, синьйорино, тільки накажіть,
І я вам напишу таких листів
Хоч тисячу, якщо це вам потрібно.
А втім...
Сільвія Чудовий вираз! Знаю я,
Що має йти по тому; втім — мовчу я;
А втім — мені байдуже; втім — візьміть;
А втім, велике вам спасибі; більше
Я не збираюсь турбувати вас.
Спід
(убік)
А втім, ти турбуватимеш, а втім...
А втім, іще щось буде...
Валентин Синьйорино,
То лист мій вам не до вподоби?
Сільвія Ні,
Листа написано чудово. Все ж,
Якщо писали ви так неохоче,
Я повертаю вам його — візьміть!
Валентин Синьйоро, він належить вам...

Сільвія Так-так,
Я знаю це, синьйоре; я просила
Сама вас написати, та не хочу
Брать вашу працю. Отже, лист оцей —
Цілком належить вам. Та я б хотіла,
Щоб ви уклали в нього більш чуття...
Валентин Лиш накажіть — я напишу нового!
Сільвія Коли напишете його, тоді
й читайте замість мене. І якщо
Сподобається він вам — що ж, чудово;
Як ні — ще краще.
Валентин Що із того, панно,
Що припаде мені він до вподоби?
Сільвія Тоді візьміть його собі в віддяку
За вашу працю... Отже, прощавайте!
(Виходить)
Спід О хитрощі тонкі! О гро розкішна!
Вклепався мій господар,— просто смішно!..
Незримий насміх — ніс незримий на лиці,
І як на вежі тій — незримі прапорці!
Все коло неї мій господар упадає,
Вона ж свого учителя сама навчає.
Знать, раптом сталося, чого ніхто не ждав:
Листа пан писар сам до себе написав!
Валентин У чім річ, синьйоре? Про що ви міркуєте сам із собою?
Спід Та так собі,— намагався віршувати, синьйоре; а ось в а м не завадило б поміркувати.
Валентин Про що?
Спід Про те, що ви обернулись на посередника синьйорини Сільвії.
Валентин Посередника? Між ким?
Спід Між нею й вами самим. Та вона ж фігурально посваталася до вас.
Валентин Як то фігурально?

Спід Тобто — листовно, мав би я сказати.
Валентин Та вона ж мені нічого не писала.
Спід А навіщо ж їй було писати, коли вона так спритно примусила вас зробити це за неї,— тобто написати листа до самого себе? Та невже ж ви не збагнули цього жарту?
Валентин Не збагнув, повір.
Спід Аж ніяк не можу вам повірити, синьйоре. Хіба ж не помітили ви, як хитромудро вона говорила?
Валентин Нічого я не помітив, крім того, що вона розгнівалась на мене.
Спід Як? Ви не помітили, що вона віддала вам листа?
Валентин Але ж це той лист, що я його написав її другові...
Спід І того листа вона віддала вам. Зрозуміли, нарешті?
Валентин Ох, коли б за цим не крилося чого лихого!
Спід Ручуся вам, що вийде все на добре:
"Ви часто їй писали й на відповідь чекали;
А дівчині писати до нас не випадало,
Боялась, мабуть, зради, а отже — крадькома
Коханого писати примусила сама".
Це я вам кажу, мов із книжки читаю, бо таки з книжки й вичитав.
Про що замислились, синьйоре? Час обідать.
Валентин Я вже обідав.
Спід То й гаразд; тільки послухайте, синьйоре: хоч хамелеон-кохання й може живитися самим повітрям, я, проте, належу до тих, котрі воліють з'їсти чималий шмат добрячого м'яса і зараз не від того, щоб пообідати. Ах, не будьте ж такі суворі й невблаганні, як ваша кохана! Згляньтесь на мене, згляньтесь на мене!
Виходять.
СЦЕНА 2
Верона. Садок Джулії.
Входять Протей та Джулія.
Протей Терпіння, Джуліє...

Джулія Терпіти мушу,
Адже ж нема між чим і вибирати.
Протей Як тільки зможу я, вернусь негайно.
Джулія Якщо ви не відвернетесь від мене,
То вернетеся хутко... Ось візьміть —
Від Джулії на згадку.
(Дає йому персня)
Протей Ось вам мій.
(Дає їй свого)
Дарую вам: хай буде на заміну.
Джулія І закріпім ці змовини цілунком.
Протей Моя рука тому є запорука,
Що вірність я довіку не зламаю...
Як на добу мине хоча б година,
Щоб не зітхав я за тобою, люба,
Нехай поб'є мене найтяжча кара
За те, що я на мить тебе забув!
Але мені вже час іти... На мене
Мій батько жде... О не кажи нічого!
Надходить час припливу; не роби ж
Його припливом сліз: такий приплив
Мене лишень загаяв би даремно...
Джулія виходить.
Прощай же, Джуліє! Вона пішла?
Пішла, не мовивши до мене й слова?..
Таке-бо є кохання, щире справді!
Воно мовчить, живе лише ділами
І марно красномовності не тратить!
Входить П а н т і н о.
Пантіно Синьйоре, ждуть вас.
Протей Я іду! Кохана...
О, як болить мені це розставання!..
Нам одбирає мову в час прощання.
Виходять.
СЦЕНА 3

Там само. Вулиця.

Входить Ланс, ведучи свого собаку.

Ланс Ні-ні, я почуваю, що плакатиму ще цілу годину, поки не висохну від жалю й не виплачу моїх очей; весь рід Лансів має таку ваду. Зараз мені видали, як блудному синові, мою пайку і звеліли їхати з синьйором Протеєм у Мілан до герцогського двору. Мені здається, що Креб, мій собака, найбездушніше створіння в цілім світі. Моя мати плакала, мій батько ридав, моя сестра голосила, наша служниця ревла, наша кицька в розпачі ламала руки,— одне слово, усе в нашій господі поперекидалося догори ногами з нудьги та горя, а оцей клятий пес, наче затявся,— не зронив і сльозиночки. Він — камінь, справжній бруковий камінь, і має в серці не більше жалю до ближніх, аніж собака. Єврей — і той заплакав би, дивлячись, як ми прощаємося... Навіть моя сліпа бабуся, уявіть собі, так ридала, прощаючись зі мною, що мало не осліпла. Стривайте, ось я вам зараз покажу, як це все відбувалося: оцей черевик хай буде мій батько; ні, цей лівий черевик — мій батько; ні-ні, лівий черевик — це моя мати; ні, так не годиться! А втім, може, й так... Звісно, що так! У лівого черевика підошва протерлася. Отже, цей черевик із діркою — моя мати, а цей — мій батько. А хай йому дідько — так чи не так? Авжеж, так! А оця ковінька, синьйоре,— моя сестра; бо, бачте, вона біла, мов лілея, і тонка, мов скіпка. Цей капелюх — наша служниця Нен. А я — собака... Ні-ні, собака — це собака; ні — я за собаку. О, собака — це я... Та ні ж бо — я сам за себе... Авжеж, так буде краще... Гаразд! Отож підходжу я до батька та й кажу: "Благословіть мене, тату". А черевик мовчить,— за сльозами й слова вимовити не може; тож я цілую батька; а він ще дужче плаче. Тоді підходжу я до матері. (О, коли б оцей черевик та міг тепер загомоніти, як божевільна жінка!) Ні, мовчить, мов колода... Ну, я, звісно, цілую її,— ось отак... Атож, це вона, я відчуваю подих моєї матері. Тепер я підходжу до сестри. Чуєте, чуєте, як вона стогне... А тим часом цей клятий пес не зронив жодної сльозинки і пари з уст не пустив... йому й байдуже, що я всю землю полив моїми слізьми!.. Гляньте, аж порох став мокрий.

Входить П а н т і н о.

Пантіно Агов, Лансе!.. Поспішай, поспішай! Твій господар уже на кораблі; тобі доведеться доганяти його човном, якщо встигнеш довеслувати. Та що сталося? Чого це ти розрюмсався, хлопче? Ану лиш, ворушися швидше! Осел!.. Проґавиш приплив, якщо баритимешся...

Ланс Ну що ж, проґавлю то й проґавлю... Це не тварина, а сущий іягар...

Пантіно Який там у тебе тягар?

Ланс А звісно, який: Креб, мій пес.

Пантіно Не базікай, бовдуре! Кажу ж тобі, що ти проґавиш приплив; а якщо проґавиш приплив, то проґавиш подорож; а якщо проґавиш подорож, то проґавиш свого господаря; а якщо проґавиш свого господаря, то проґавиш свою службу; а якщо проґавиш свою службу... Чого це ти мені затуляєш рота?

Ланс Боюсь, щоб ти не проґавив свого язика.

Пантіно Як же я можу проґавити язика?

Ланс А дуже просто,— ти його загубиш, бо верзеш дурниці.

Пантіно Я верзу дурниці?

Ланс Атож. Подумаєш, налякав! Я проґавлю і приплив, і подорож, і господаря, і службу?! І приплив! Ого!.. А чи знаєш ти, бовдуре, що як не буде припливу, то я підніму воду в морі моїми слізьми. А якщо вітер ущухне, я надму вітрила моїми зітханнями!

Пантіно Ну, ходім, ходімо, чоловіче; мене послали покликати тебе.

Ланс То й кличте, синьйоре, якщо маєте охоту.

Пантіно Підеш ти, нарешті?

Ланс Та йду вже, йду.

Виходить.

СЦЕНА 4

Мілан. Світлиця в герцоговім палаці.

Входять Сільвія, Валентин, Туріо та Спід.

Сільвія Служнику мій...

Валентин Велителько?
Спід Господарю, синьйор Туріо сердиться,— він по-
глядає на вас кривим оком.
Валентин Так, хлопче, це з кохання.
Спід Та тільки не до вас.
Валентин Ну, то до моєї велительки.
Спід Не завадило б вам нагодувати його стусанами.
Сільвія Служнику мій, у вас смутне обличчя,
Валентин Так, синьйорино, я виглядаю немов смутний.
Туріо Хіба ж ви виглядаєте не на того, хто ви є?
Валентин Можливо.
Туріо То ви прикидаєтесь?
Валентин Як і ви.
Туріо Ким же я прикидаюсь?
Валентин Розумним.
Туріо А які докази на протилежне?
Валентин Ваша дурість.
Туріо У чому ж ви вбачаєте мою дурість?
Валентин У вашому камзолі.
Туріо Мій камзол добрячий, та ще й подвійний.
Валентин Ну, то можна подвоїти й вашу дурість.
Туріо Як?!
Сільвія Ви гніваєтеся, синьйоре Туріо? Ви мінитесь на
обличчі?
Валентин Не турбуйтеся, синьйорино; адже ж він мінить-
ся, як хамелеон.
Туріо Який воліє поживитись вашою кров'ю, щоб не
жити поруч вас та не дихати з вами одним повітрям.
Валентин Ви щось сказали, синьйоре?
Туріо Так, синьйоре. Що сказав, те й зроблю! І цього
разу — скінчено справу.
Валентин Я те добре знаю, синьйоре: ви завжди кінчаєте
перш, ніж почнете.
Сільвія Чудова перестрілка словами, синьйоре! Це про-
сто швидкий вогонь.

Валентин Ви маєте рацію, синьйорино: нам лишається дя-
кувати тому, хто постачає нам набої.
Сільвія Кому ж то, служнику мій?
Валентин Вам, ласкава господине. Ви наділили нас вог-
нем: синьйор Туріо черпає свою вогневу дотепність у поглядах
вашої милості і потім великодушно розсипає той запозичений
вогонь у вашому товаристві.
Туріо Синьйоре, якщо ви так неощадно розсипатимете
ваші слова, обмінюючись ними зі мною, то я дуже швидко призве-
ду вашу дотепність до банкрутства.
Валентин Знаю, синьйоре, дуже добре, знаю; ви маєте цілу
скарбницю розмаїтих слів і жодної іншої монетки, бачиться мені,
не даєте вашим слугам. Якщо звернути увагу на їхні нікчемні
лівреї, ви платите тільки вашими нікчемними словами.
Сільвія Годі, синьйори, годі... Сюди йде мій батько.
Входить герцог.
Герцог Ну, дочко Сільвіє, ти мов в облозі! —
Синьйоре Валентине,— добрі вісті:
Здоровий батько ваш. А що б то ви
Тому сказали, хто привіз листа вам?
Валентин Я був би щиро вдячний, ваша світлість,
Гінцеві доброму.
Герцог Чи знаний вам
Земляк ваш, дон Антоньйо?
Валентин Так, мій пане.
Синьйор він вельми гідний і шляхетний:
Всі віддають йому належну шану.
Герцог Він має сина?
Валентин Так, ласкавий пане.
І син цілком достойний тої слави,
Якої заробив його отець.
Герцог Ви добре знаєте його?
Валентин Так, знаю,
Як і себе самого; ще з дитинства
Ми завжди з ним у приязні жили.

Я, на той час, був безтурботний ледар;
Я марнував години найцінніші,
Не прагнучи ніяких ідеалів,
І занедбав найвищу досконалість.
Але ж Протей,— таке його ім'я,-
Встиг збагатити розум свій знанням,
Не згаявши й хвилини на дурниці.
Роками юний, досвідом старий він;
Хоч молодий, а має ум дозрілий;
Коротше (гарні якості його
Затьмарюють усі мої хвали
Своїм яскравим сяйвом),— все він має,
Що прикраша шляхетного синьйора,-
Він досконалий тілом і душею!
Герцог Ну що ж, синьйор, як справді він такий,
То вартий він кохання королеви
І королю буть радником достойним!
То знайте ж, пане,— він до нас приїхав;
Його мені в листах рекомендують
Шановані вельможі. Він — наш гість.
Гадаю, звістка ця не засмутить вас.
Валентин Мені тут бракувало лиш його!
Герцог То привітайте ж гостя, як належить.
Я, Сільвіє, звертаюся до тебе
Й до вас, синьйоре Туріо; а вас
Мені просить не треба, Валентине.
Я йду й пришлю його до вас, панове.
(Виходить)
Валентин Це той синьйор, моя ласкава панно,
Що я про нього вам розповідав.
Ми з ним приїхали б сюди удвох,
Коли б його очей не полонив
Красуні-любки погляд кришталевий.
Сільвія Тепер же в нього очі, мабуть, вільні,
І він покинув їй заставу іншу

В знак незрадливості?
Валентин Ні, певен я,-
Вони ще й досі в неї у полоні.
Сільвія То він осліп; але ж, як він сліпий,
Чи міг би він знайти до вас дорогу?
Валентин Кохання має двадцять пар очей.
Туріо А я ось чув, що буцімто кохання
Очей не має зовсім.
Валентин Для таких
Коханців, Туріо, як ви. Коли
Потворний хто — кохання мружить очі.
Туріо виходить.
Сільвія Ну, досить, досить!.. Ось і той синьйор.
Входить Протей.
Валентин Привіт тобі, мій дорогий Протею!
Прошу, синьйоро, ствердіть цей привіт
Ласкавою прихильністю своєю.
Сільвія його достойність — запорука в тому.
Що він у нас для всіх бажаний гість,
Якщо це справді друг ваш.
Валентин Так, синьйоро.
Володарко моя, дозвольте нам
Віднині з ним вам разом слугувати.
Сільвія Негідна я таких високих слуг...
Протей О ні, прекрасна панно, навпаки,
Слуга негоден ваших слів ласкавих.
Валентин Покиньте говорить, що хтось негоден...
Прийміть, синьйоро, і його до послуг!
Протей Вам вірність — то моя повинність, панно!
Сільвія За вірність вас чекає щира дяка.
Слугу віта негідна господиня.
Протей Якби це інший хто сказав, я вмер би!
Сільвія Тому, що привітав вас?
Протей Ні, тому,
Що ви негідною себе назвали.

Входить Туріо.
Туріо Синьйорино, володар мій, ваш батько, хоче по-
балакати з вами.
Сільвія Я йду.
Слуга виходить.
Синьйоре Туріо, прошу вас,
Ходім зі мною. Вас, новий слуго,
Вітаю ще раз я і залишаю,
Щоб побалакати могли ви з другом.
Як скінчите — приходьте, ми ждемо.
Протей Обидва ми до послуг синьйорини.
Сільвія, Туріо та Спід виходять.
Валентин Розповідай, як там ведеться^вдома?
Протей Здорові всі, привіт тобі від друзів.
Валентин А як твої?
Протей Здорові і вони.
Валентин А як красуня? Як твоє кохання?
Протей Мої сердечні справи? Не для тебе:
Не полюбляв раніш ти цих розмов.
Валентин Протею, друже, все тепер змінилось!
Мене кохання тяжко покарало
За те, що зневажав його раніш.
Живу, немов якась душа покутна!..
З думок не йде мені моя кохана,
І я не їм, нудьгую, день у день
Нема мені просвітлої години,
А ніч по ночі сльози ллю гіркі...
Помстилося кохання за зневагу,
Забрало сон з подоланих очей,-
Вони стоять на варті і пильнують
Над невгамовним серцем цілу ніч!..
О друже мій! Кохання — це тиран,
І я йому скорився! Тепер для мене —
Немає мук над муки від кохання,
Немає втіх — над радощі його!

Немає балачок поза коханням...
Кохання — все для мене! В слові цім —
Мій сон, обід, сніданок і вечеря.
Протей Спинись! В твоїх очах читаю я
Твою судьбу; а твій кумир, звичайно,
Був зараз тут?
Валентин Вона — небесний ангел!
Протей О ні, вона — довершеність земна.
Валентин Скажи — божественна...
Протей О ні, не хочу
Підлещувати їй.
Валентин Ну, то мені.
Підлещуй; таж хвала живить кохання!
Протей Коли заслаб я на кохання, ти
Мені давав гіркі пілюлі; зараз
Ті ж самі ліки я даю тобі.
Валентин Тоді кажи про неї тільки правду;
Якщо і не богиня, то найвища
Вона з усіх красунь, і на землі
Ніхто їй дорівнятися не може!
Протей За винятком коханої моєї...
Валентин Без винятків, мій друже, як не хочеш
Образи щонайтяжчої завдати
Моїй коханій.
Протей Як? То я не можу
Віддать моїй над нею перевагу?
Валентин Я й сам твою звеличу: я вшаную
Твою кохану дозволом носити
Шлейф Сільвії, аби земля низька
Не запишалась тим, що поцілує
її вбрання і раптом не зреклася
Вирощувати квіти запашні
І літніх днів не обернула в зиму!
Протей Це що за хвастощі, мій Валентине?
Валентин Пробач! Все, що кажу я,— це ніщо,

Коли із Сільвією порівняти,
Всі вищі досконалості — ніщо!..
її краса сіяє самотою...
Протей Хай самотою і живе.
Валентин О ні!
Нізащо в світі!.. Ні! Вона моя!
Владаючи цим скарбом, я багатий,
Як двадцять океанів, хай би в них
Був перлами коштовними пісок,
Прозорі хвилі хай були б нектаром,
А золотом — скелясті береги...
Даруй мені, що я забув про тебе,
Збагни — я ввесь захоплений коханням...
Ось щойно з нею вийшов мій суперник;
На розум небагатий він, але
Багатий він на гроші, й через те
її отець йому дав перевагу;
Тож мушу я за ними поспішатись.
Адже кохання,— знаєш сам,— ревниве!
Протей Ну, а вона ж тебе кохає?
Валентин Так.
Ми заручилися, ба, навіть більше:
Уже призначено годину шлюбу,
І склав я хитрий план, як утекти нам;
Я влізу по драбині мотузяній
В її вікно. Я вже обміркував.
Сприятливо все склалось, нам на щастя!
Ходім до мене, любий мій Протею,-
Твоя порада стане нам в пригоді.
Протей Іди вперед; а я не забарюсь.
Я мушу йти до гавані по речі,
Які лишилися на кораблі;
Я заберу їх і прийду до тебе.
Валентин Повернешся негайно?
Протей Так, звичайно.

Валентин виходить.
Як світлом ясним поглинають кволе
Чи клином вибивають інший клин,
Так згадка про мою любов колишню
Зітерлася і зникла, мов туман
Супроти сонця нового. Чому б то?
Чи очі то мої, чи захват друга,
її краса, а чи моя зрадливість
Мені зненацька розум замутили...
Вона красуня, так, але ж красуня
І Джулія, що я її кохаю...
Кохаю?.. Ні! Кохав колись, давно...
Моя любов свій загубила образ,
Розтанувши, мов лялька воскова
Перед вогнем. Отож у мене в серці
Від неї вже нічого не лишилось...
Здається, я й до друга охолов,
Враз запалившись до його коханки...
О, як шалено маритиму нею,
Коли я ближче знатиму її,
Бо ж і не знаючи, зміг покохати!
Я щойно бачив тільки вроду панни,
І голову стуманено мені...
Коли ж її засяє досконалість,
Ручусь, вона мені засліпить очі!
Вгамуйсь, моя жаго! Скорись! Забудь!
А ні,— звоюй кохану будь-що-будь!..
(Виходить)
СЦЕНА 5
Там само. Вулиця.
Входять Спід та Ланс.
Спід Лансе! Честю присягаюсь, ти — бажаний гість у
Мілані.
Ланс Не давай фальшивої присяги, любий хлопче;
зовсім я не бажаний гість. Я завжди кажу, що чоловік іще не за-

гинув, допоки його не повішено. І ще не бажаний гість у будь-якому місці, допоки не оплачено його рахунку в пивничці та господиня не сказала йому: "Ласкаво просимо до господи!"
Спід Ну, то ходімо зі мною, шибайголово, ходімо мерщій до пивнички; там тобі за п'ять пенсів щонайменше п'ять тисяч разів "ласкаво просимо" промовлять. А розкажи-но мені, хитрюго, як розстався твій господар із синьйориною Джулією?
Ланс Ну, що ж! Коли вони навсправжки поєдналися, то роз'єдналися жартома.
Спід А вона вийде за нього заміж?
Ланс Ні.
Спід Як-то? Адже він з нею побереться?
Ланс Ні, і це не так.
Спід Виходить, у них щось поламалось?
Ланс Та ні ж бо! Цілісінькі й здоровісінькі обоє, мов ті рибки в воді.
Спід Ну, то як же стоїть справа з ними? В чому ж річ?
Ланс А отак: якщо його річ добре стоїть, то й для її речі все гаразд.
Спід Який-бо ти справді осел! Ніяк не доходить це до мене...
Ланс Якщо не доходить, осел не я, а ти. В мою ковіньку швидше заженеш розум, аніж у твою голову.
Спід Що ти мелеш?
Ланс А ось глянь.
(Втикає в землю свою ковіньку)
Ну що? Бачив?
Спід Ти загнав ковіньку в землю, а не розум у ковіньку.
Ланс Однаково.
Спід Скажи мені правду: буде весілля?
Ланс Спитай мого собаку: якщо він скаже "так",- отже, буде; якщо він скаже "ні",— буде; якщо він покрутить хвостом і нічого не скаже,— виходить, однаково буде.

Спід Отже,— висновок: весілля буде.
Ланс Ти можеш вивідати в мене таку таємну справу
тільки через порівняння.
Спід Як не вивідати, аби вивідати. А що ти скажеш,
Лансе, про мого господаря? Адже ж він зовсім згорів з кохання.
Ланс Та він зроду-віку здурілий.
Спід Який?
Ланс Який, який!.. Здурілий,— он який, як ти й сам
його допіру назвав.
Спід Ти мене не розумієш, лахудрин ти сину, ослячі
твої вуха!
Ланс Ех ти, бовдуре! Не я, а твій пан-господар анічо-
гісінько не розуміє.
Спід Я кажу тобі, що мій господар згорів з кохання.
Ланс А я кажу тобі, що мені байдужісінько,— згорів
він чи здурів, твій пан-господар! Якщо хочеш піти зі мною до пив-
нички,— добре; якщо не хочеш, то ти єврей, нехрист і негоден
зватися християнином.
Спід Чому?
Ланс А тому, що тобі бракує милосердя,, щоб почасту-
вати християнина пивом; ну, то йдеш?
Спід Та йду вже, йду.
Виходять.
СЦЕНА 6
Там само. Світлиця в палаці.
Входить Протей.
Протей Покину Джулію — зламаю клятву;
Цю покохаю — теж зламаю клятву;
Як друга зраджу — зраджу я подвійно.
Та ж сила, що примусила мене
Дать першу клятву, змушує тепер
її ламати тричі. Так — любов
Сама заприсягнулася на вірність,
Сама ж вона й присягу ту ламає!..
Любове, ти у гріх мене ввігнала.

Навчи ж тепер, як маю гріх покрити!
Я поклонявся зірці мерехтливій,
Тепер обожнюю яскраве сонце...
Розумний-бо лама дурну присягу!
Нікчема той, кому бракує волі
Погане щось на краще замінити.
О, посоромсь, блюзнірський язику!
Ти звеш "поганим" ту, що сам хвалив
І двадцять тисяч раз їй присягався!
Кохання з серця викинуть не можна;
Проте я викинув: але ж для того,
Щоб покохати дужче. Я втрачаю
І Джулію, і Валентина; втім,
Зберігша їх, я втратив би себе;
А втративши обох, я зберігаю
Себе самого замість Валентина
І Сільвію, про Джулію забувши.
Адже я сам собі найближчий друг...
Кохання ж бо для нас — то найцінніше!..
А Сільвія — клянуся чистим небом! —
Перетворила Джулію зненацька
На чорну ефіопку... То забуду ж
Я навіть те, що Джулія живе!
Нехай в душі моїй лишиться згадка,
Що почуття моє до неї вмерло;
А Валентина буду я вважати
За ворога, щоб Сільвія мені
За подругу щонаймилішу стала.
Не можу буть я вірний сам собі,
Якщо не зраджу дружби з Валентином.
По мотузяній міриться драбині
До Сільвії залізти у вікно;
І я, його суперник, все те знаю!
Я батькові відкрию їхній намір,
І, під гарячу руч, він Валентина

Негайно прожене, бо вже замислив
Дочку свою за Туріо віддати.
Та не страшний мені дурний суперник.
Я спритно бевзя оплету лукавством
І покладу його зальотам край,
Аби з палацу Валентин забрався...
Вділи мені, любове, дужі крила,
Так як ума для задуму вділила!
(Виходить)
СЦЕНА 7
Верона. Кімната в господі Джулії.
Входять Д ж у л і я та Лючетта.
Джулія Порадь мені, Лючетто, поможи!
Тебе коханням ніжним заклинаю,
Тебе — живу табличку, що на ній
Накреслено мої думки й бажання:
Навчи мене, скажи, як я могла б,
Додержавши звичаю, звідси рушить
Туди, де зараз любий мій Протей?
Лючетта На жаль, важкий той шлях і надто довгий.
Джулія Ретельний пілігрим не знає втоми,
Як сходжує ослаблими ногами
Він різні землі. То хіба втомлюсь я,
Коли помчу в далеку путь на крилах
Мого кохання, летючи в той край,
Де жде мене жаданий і найкращий
Протей неоціненний!
Лючетта Чи ж не краще
Заждати, щоб вернувся він до вас?
Джулія Ах, погляди його мені потрібні
Більш, ніж пожива! Зворушись, Лючетто,
Стражданням зголоднілої душі...
Коли б ти відала всю міць кохання,
То, мабуть, заходилася б скоріш
Вогонь розпалювать холодним снігом,

Аніж гасить вогонь жаги словами.
Лючетта Я не збираюся гасити в вас
Вогонь жаги; я тільки намагаюсь
Погамувать його,несамовитість,
Щоб він у межах розуму лишився.
Джулія Що більше гасиш, то ясніш горить він.
Струмок, що тихо лісом протікає,
Ледь стріне перешкоду на шляху,
Враз закипає, мов несамовитий;
Коли ж ніщо йому не заважає,
Леліє тихо він по камінцях
І дзюркотить мелодію чудову.
Цілуючи очеретинку кожну,
Що хилиться до нього по дорозі;
І так, звиваючись, він тихо плине,
й хлюпочеться безжурно, несучи
Свою прозору воду, й, шлях скінчивши,
її вливає в грізний океан...
То не ставай же на моїм шляху,
І буду я терпляча, мов струмок,
І шлях важкий легким для мене здасться,
Аби він до коханого мого
Привів мене. Тоді я — відпочину!
Отак, пройшовши путь свою тернисту,
Раює праведна душа, коли
В Елізіум нарешті попаде.
Лючетта В якім убранні хочете ви їхать?
Джулія Не у жіночім, щоб, бува, в дорозі
Пожадливі чоловіки не липли.
Лючетто, поможи добуть вбрання
Таке, як носить скромний паж шляхетний.
Лючетта Але ж тоді синьйорі доведеться
Остригти коротко волосся.
Джулія . Ні;
Шовковим підв'яжу його шнурком,

А потім заплету його в дрібушки,
Зроблю аж двадцять вузликів упертих,
Як те кохання щире. Фантастична
Така покраса й юнакові личить.
Хоч би він старший був, ніж я здаюсь,
Лючетта Якого ж крою мають буть штани?
Джулія Та це ж однаково, якби спитати:
"Яку завширшки, пане мій шановний,
Зробити вам спідницю?" В цьому я
На тебе покладаюся, Лючетто.
Лючетта їх треба з буфами зробить, синьйоро.
Джулія Покинь, Лючетто! Бо невже це гарно?
Лючетта Штани без буфів шпильки й то не варті;
Ви ж хоч шпильки могли б там заховати.
Джулія Лючетто, мила, як мене ти любиш,
Придбай мені вбрання пристойне й гарне.
А що, коли про мене пустять славу
Про те, що я сама, так легковажно,
Помандрувала в небувалу путь?
Боюсь, що це мене збезчестить...
Лючетта Що ж,
Як боїтесь, то зоставайтесь дома.
Джулія Ні-ні, не згодна я.
Лючетта Тоді рушайте
І викиньте безчестя з голови.
Якщо Протея ваш приїзд потішить,-
Дарма, як хто засудить ваш від'їзд!
А втім, боюсь я, що синьйор Протей
І трішки не зрадіє вам.
Джулія Якраз
Цього я зовсім не боюсь, Лючетто.
О, тисячі присяг, його благання,
І сліз його безмежний океан,
його слова про вічнеє кохання,-
Усе те запорукою мені,

Що я — бажана гостя для Протея!
Лючетта Таж річ відома: сльози і слова —
Знаряддя всіх чоловіків облудних.
Джулія Лише низьких, задля мети низької!
Ні, люба, мій Протей з'явивсь на світ
Під зіркою правдивою, й тому
Його слова — міцні зобов'язання;
Його присяги — непохитна правда;
Його кохання — чисте і безгрішне;
Від серця щирого він сльози ллє
Й такий далекий серцем від облуди,
Як і блакить небесна від землі.
Лючетта Просіть же небо, щоб довів це він,
Коли ви з ним зустрінетесь!
Джулія Лючетто,
Як любиш ти мене, не ображай
Протея так, під сумнів беручи
Його чесноти. Полюби його,
І цим ти й на мою любов заслужиш.
Ну, а тепер ходім мерщій до мене;
Поможеш ти мені зібрати все,
Що треба для жаданої мандрівки.
Все, що я маю, кидаю на тебе:
Моє добро, маєтності,— все, все
І навіть добру славу, а взаміну —
Лиш виряди мене в далеку путь.
Ні слова більш! Берися ж до роботи!
Баритися не маю я охоти!
Виходять.

ДІЯ ТРЕТЯ

СЦЕНА 1

Мілан. Покій у герцоговім палаці.
Входять герцог, Турі о та Протей.
Герцог Синьйоре Туріо, я попрошу вас:

Лишіть нас на хвилину. Треба нам
Поговорить про дещо по секрету.
Туріо виходить.
То що ж ви маєте мені сказати?
Протей Володарю, все те, що мушу я
Сказати вам, я мав би потаїти
Заради дружби; та коли згадаю
Про ласку ту, шо ви подарували
Мені, негідному,— велить мені
Моє сумління вам ту річ відкрити,
Якої за обставин інших, пане,
Ніхто від мене зроду б не дізнався.
То знайте ж, пане: друг мій Валентин
Намірився викрасти цієї ночі
У вас дочку; він сам мені сказав те.
Я знаю: ви бажаєте віддати
її за Туріо, хоч цей юнак
Шляхетній синьйорині оозброжний.
Коли б же так її у вас убрали,
То це вразило б вас на схилі віку
У серце прямо. Отже, я вважаю
Це зараз за свою святу повинність
Вам викрить їхній план; багато краще
На друга виказать, аніж дозволить,
Щоб замір той здійснився, і стягти
На вашу голову біду, яка
Дочасно вас звела б у домовину.
Герцог Протею мій, я дякую тобі
За чесне піклування! Не забуду
Тобі цього повік. Я й сам не раз
Кохання їхнє помічав, коли
Здавалось їм, що міцно я заснув;
І часто я збирався Валентина
З дочкою роз'єднать, заборонивши
Йому відвідувати мій палац.

Та боячись, коли б не помилитись —
Невинного не взяти на підозру
(Чого я завжди уникав, синьйоре),-
До нього був привітний я й ласкавий,
Щоб непомітно з'ясувать все те,
Про що мені ти щойно розповів.
А щоб ти знав, як я того боявся,-
Бо відав — юність спокусити легко,-
Скажу тобі, що я свою дочку
В високій вежі на ніч замикаю.
Тож викрасти її немає змоги.
Протей То знайте ж, ясний пане,— змога є.
Він влізе по драбині мотузяній
В її вікно і викраде кохану.
Пішов він саме зараз по драбину.
І має принести її сюди;
Отут ви й можете його застукать.
Але, прошу вас, будьте обережні,
Мій герцогу шляхетний, щоб не міг
Він здогадатися, що я відкрив вам
Таємну змову їхню. Спонукала
Мене на це лише любов до вас,
А не ворогування проти друга.
Герцог Клянуся честю, Валентин довіку
Не знатиме, що викрив змову ти.
Протей Ось Валентин; мій пане, прощавайте!
(Виходить)
Входить Валентин.
Герцог Куди ви квапитеся, Валентине?
Валентин Даруйте, ваша світлосте, чекає
На мене посЛансць; він має взяти
Листи мої до друзів. Отже, я
Біжу, щоб швидше їх йому віддати.
Герцог Листи оті, мабуть, важливі дуже?
Валентин Я сповіщаю лиш про те, який

Здоровий я і як живу щасливо
При вашому дворі, мій ясний пане.
Герцог Ну, то пусте!.. Побудь зі мною хвильку,
Обговорить з тобою мушу я
Одну таємну особисту справу.
Таж, певно, знаєш ти, що я хотів
Дочку за пана Туріо віддати.
Валентин Я знаю, герцогу; то, безперечно,
Чудова партія: жених багатий,
До того ж доброчесний і вельможний,
І в нього є всі якості, які
Для мужа вашої дочки потрібні.
Хіба ж він синьйорині не до серця?
Герцог Ні, мій синьйоре,— ради з тим немає!
Вона примхлива, вперта, гордовита,
Зухвала, неслухняна, норовлива
Й не визнає повинності; вона
Себе не має за мою дочку
Й мене як батька зовсім не шанує.
Признаюся тобі, що все те разом
В душі моїй любов до неї вбило...
Я сподівався, що на схилі віку
її любов мене догляне ніжно,
Та помилився й вирішив я сам
Удруге одружитися; нехай
її бере, хто хоче. Лиш краса
Тепер їй буде посагом за те,
Що батька не схотіла шанувати.
Валентин А чим же можу я допомогти вам?
Герцог В одну прекрасну даму тут, в Мілані,
Я закохавсь, мій друже; на біду ж —
Вона сувора надто, і холодна,
І не звертає жодної уваги
На всю мою старечу красномовність...
Тож я хотів би, щоб на певний час

Ти став мені за вчителя, мій друже,
(Я вже й забув, як упадати слід,
Та й звичаї колишні відмінились).
Навчи ж мене, що маю я вчинити,
Аби прихильно глянули на мене
Моєї дами очі променисті?
Валентин Якщо слова безсилі — обдаруйте!..
Коштовні речі краще промовляють —
Усі жінки їх вельми полюбляють...
Герцог Вона назад дарунки відсилає...
Валентин Бо удає, немов їх зневажає.
Іще пошліть, і в розпач не впадайте,
Та на любов надії не втрачайте:
В байдужості красуня часом криє
Майбутні любощі і нишком мріє...
Як гнівається, свідчить це якраз —
Здобути хоче більш кохання в вас.
Як прожене вас, нічого боятись:
Самотньою не любить залишатись!
Від неї правди ви не сподівайтесь,
Бо каже: "Йдіть!", а думає: "Лишайтесь"...
Хваліть її, на лестощі ловіть;
Хоч і бридка, ви ангелом зовіть.
Невправний той мужчина поміж нами,
Хто б жінки знадити не міг словами!..
Герцог Але ж оцю, що я тобі кажу,
П рідня давно вже обіцяла
Шляхетному синьйору молодому.
А щоб не залицявсь до неї інший,
П удень дбайливо стережуть.
Валентин То я б ту панну уночі навідав.
Герцог Таж двері замкнено, а ключ — у схові;
До неї не потрапиш і вночі.
Валентин Що ж заважа в вікно до неї влізти?
Герцог Ох, надто високо її кімната,

А мури застрімкі, і через те
Немає способу до неї влізти,
Не важачи життям.
Валентин То я б нараяв
Драбину мотузяну взять з гаками
Й на вежу злізти до нової Геро,
Якщо відважні ви, як той Леандр.
Герцог Навчи мене, ти ж лицар бездоганний,
Де міг би я знайти таку драбину.
Валентин Коли її вам треба, ясний пане?
Герцог Цієї ночі, бо ж любов,— дитина,
Вона мерщій хапає все, що може.
Валентин Годині к сьомій принесу драбину.
Герцог І ще одно: туди піду я сам;
То як мені драбину ту пронести?
Валентин Вона легка, володарю, й не важко
її сховати під рясним плащем.
Герцог Під отаким, наприклад, як і твій?
Валентин Так, пане мій.
Герцог Дозволь його помірять,
І я собі такого ж роздобуду.
Валентин Тут кожен плащ, володарю, згодиться.
Герцог Я зовсім розучився їх носити...
Дозволь мені накинути твого! —
(Стягує з Валентина плащ)
Це що за лист?! До Сільвії?! Ого!..
Ось і драбина, що мені потрібна!..
Прошу пробачення, синьйоре мій,
Але листа я мушу розпечатать.
(Читає)
"Раби мої — думки, всі мрії красні
Мчать в далечінь до Сільвії моєї...
Якби ж то й я у тиху нічку ясну
Полинути так само міг до неї!..
Ті слуги їй на грудях спочивають,

А я, господар їхній, гину з туги,
Свою нещасну долю проклинаю
Й ніяк не можу стерпіти наруги!..
Кляну себе за те, що їх послав
Туди, де сам я раювати мав!"
Так-так!.. А це що?
"Я Сільвію звільню цієї ночі".
То он в чім річ! Для того і драбина...
А, Фаетоне (Меропсів синок),
Наважився ти правити зухвало
Небесним повозом і, мов шалений,
Спалити всесвіт?! Та невже схотів ти,
Побачивши, що світить і тобі,
Зірвати з неба зірку?! Забирайся!
Низький пролазо! Геть, зухвалий рабе!
Мани усмішкою таких, як сам!..
І знай — якщо ти вийдеш звідси цілий,
За те подякуй доброті моїй,
А не твоїм заслугам. Ця-бо ласка —
Понад усі, що ними так сердечно
Тебе я ущедряв. Але ж, як ти
В моїх лишишся володіннях довше,
Ніж невідкладний вимага від'їзд,
Клянуся небом, гнів мій переважить
Мою любов до тебе й до дочки!
Іди ж! Я слухать виправдань не буду!..
Як любиш ти життя, то забирайся!..
(Виходить)
Валентин О, краще смерть, ніж жити на тортурах!
Смерть — це вигнання від самого себе;
А Сільвія — це я; таж у вигнанні
Від Сільвії моєї — буду я
В вигнанні сам від себе! Горе, горе!..
Смертельне те вигнання!.. Ясне світло->
Не світло вже, як Сільвії не бачу!

І задля мене радість — то не радість,
Як Сільвії нема. Чи ж можу я
Лиш мріями живить моє кохання?
Задовольнятись привидом блаженства?
Як ніч без Сільвії я перебуду,
Мене не тішить солов'їний спів!..
Коли удень я Сільвії не бачу,
Нема для мене сонця в чистім небі...
Без неї я — ніщо!.. Вона одна
Дає мені життєву силу, й гріє,
І бадьорить мене, й пильнує чуйно...
Вигнанням я від смерті не врятуюсь!
Зоставшись тут, від смерті не втечу...
Утікши звідси, сам себе уб'ю я!
Входять Протей та Ланс.
Протей Біжи, хлопче, біжи, біжи і знайди мені його!
Мерщій! Мерщій!
Ланс Тю-гу! Тю-гу!
Протей Що ти бачиш?
Ланс Того, кого ми шукаємо; на його голові немає
жодної волосинки, щоб не була вона Валентиновою.
Протей Що? Валентин?
Валентин Ні.
Протей Хто ж ти? його примара?
Валентин І не примара.
Протей То що ж ти?
Валентин Ніщо.
Ланс А хіба ж ніщо годне розмовляти? Господарю,
можна йому полатати спину?
Протей Кому ти хочеш полатати спину?
Ланс Нічому.
Протей Забирайся, лобуряко!
Ланс А чого ж то, господарю? Адже ж я хочу пола-
тати спину нічому! Ну, зробіть ласку, дозвольте...
Протей Геть! Забирайсь, негіднику, кажу я.

Мій друже, Валентине, слово лиш...
Валентин Я став глухий для добрих слів, мій друже.
Бо повні вуха маю слів лихих...
Протей Тоді свої — в мовчанні поховаю;
Вони жорстокі, злі й немилозвучні.
Валентин Померла Сільвія?!
Протей Ні, Валентине.
Валентин Немає Валентина вже для неї!
То зрадила мене?
Протей Ні, Валентине.
Валентин Відтоді Валентина вже нема,
Як зрадила мене моя кохана!..
Ну, то кажи, як щось казати маєш.
Ланс Синьйоре, є наказ, щоб вас прогнати.
Протей Що стать вигнанцем мусиш ти... Так-так,-
Гіркі новини!.. Маєш ти покинуть
І місто це, і Сільвію, й мене.
Валентин О, я вже ситий горем цим нестерпним!..
Ще трохи, і воно мене задушить...
А Сільвія про те вже знає?
Протей Так,
І присуду жорстокому цьому
(Його-бо не скасовано ще й досі)
Вона пожертвувала море перлів,
Що їх усі сльозами звуть; і, впавши
Своєму батькові до ніг, ридала
й ламала білі рученьки свої,
Які немовби крейдою взялися,
Немов поблідли від тяжкого горя...
Та ні благання, ані зойки тужні,
Ні срібних сліз потоки, ні покірне
Колінкування перед лютим батьком,-
Ніщо йому не зворушило серця!!
Ні, мовив він, як схоплять Валентина,
То муситиме вмерти!..— і дочку,

За те, що так за тебе обставала,
Ту ж мить звелів він кинути в темницю
И погрожував гнівливо залишити
її в отім ув'язненні навік.
Валентин Ні слова більш, якщо останнім словом
Мене убить не хочеш! А коли
Цього ти хочеш, то прошу сердечно:
Шепни його мені на вухо, хай
Кінцевим буде слово те акордом
До неомірної моєї туги...
Протей Ой, не журися тим, чого направить
Не можеш сам. А краще пошукай,
Як лихові зарадити найліпше,-
Всі людські злигодні зціляє час.
Як тут зостанешся, ти не побачиш
Коханої і тільки наразиш
Життя своє на небезпеку, друже.
Підпорою в коханні є надія:
Озбройся нею і скоріш тікай,-
Вона-бо захист від думок тужливих...
Твої листи летітимуть сюди,
Хоча ти сам далеко будеш звідси;
Шли їх мені, щоб я передавав їй,
Щоб раз у раз на сніжно-білих грудях
Могла ховати їх твоя кохана.
Спливає час! Розмови ці даремні!
Хутчій рушаймо! До міської брами
Я проведу тебе; ми поговорим,
Як раду на твою знайти біду.
Якщо ти Сільвію кохаєш справді,
То бережи себе, хоча б для неї.
Обачний будь! Ну, поспішаймо, друже!
Валентин Будь ласка, Лансе, як побачиш Спіда,
Скажи, щоб він поквапивсь коло брами
Північної мене догнати.

Протей Дурню,
Знайди його! Ходімо ж, Валентине.
Валентин О Сільвіє! О Валентин бездольний!
Валентин і Протей виходять.
Ланс Я тільки дурень, бачте; а проте мені вистачило глузду, щоб збагнути, що господар мій — шахрай; атож, ніхто інший, як негідник! Ні одна жива істота не знає й не відає, що я закоханий; а проте я направду закоханий: цієї таїни не витягнеш з мене навіть цугом; і того не витягнеш нізащо, в кого я закоханий; а проте це — жінка! Але хто ця жінка, я не скажу й самому собі; а проте це сільська дівчина, керівниця; одначе вона не зовсім дівчина, бо в неї були вже хрестини; проте — вона таки дівчина, бо вона дівчина-служниця в свого господаря і працює у нього за плату. Вимуштровано її краще, ніж водолазного пса, а то вже дуже багато для простої християнської душі. Ось реєстр
(добуває папірця)
її чеснот.
(Читає)
"Imprimis *: вона може носити й приносити". Ну, що ж, адже ж більше зробити не здужає й коняка; ні, коняка приносити не може,
* Перш за все (лат.).
вона може тільки носити; виходить, моя корівниця краща, ніж будь-яка шкапа. "Item *: вона вміє доїти"; о, бачте, яка чудова якість у дівчини, якщо в неї чисті руки.
Входить Спід.
Спід Здоровенькі були, синьйоре Лансе! Куди це ви попливли з вашими думками?
Ланс Поплив не я, а мій господар.
Спід Завжди він усі слова поперекручує. Що новенького вичитав ти з отого папірця?
Ланс Чорні новини,— найчорніші зі всіх, що ти їх будь-коли чував.
Спід Тобто які чорні, хлопче?
Ланс Еге ж, такі чорні, як чорнило.
Спід А дай-но я почитаю.

Ланс Чи ти ба, чого тобі, лобуряко, закортіло! Та ти й читати не вмієш.
Спід Брешеш, бо вмію.
Ланс Ну, стривай, ось я перевірю. Кажи: хто тебе породив?
Спід Ото питання! А звісно хто — син мого дідуня.
Ланс Ах ти ж невігласе, бараняча твоя голова! Син твого дідуня? Де ж пак!.. Тебе породив син твоєї бабуні! Он що!.. Чув? От і виходить, що ти читати не вмієш.
Спід Давай-но! Покажи, що там написано, в тому папірці.
Ланс На, дивись. І хай допоможе тобі святий Мико-лай!
Спід
(читає)
"Imprimis: вона вміє доїти".
Ланс Атож, це вона вміє.
Спід "Item: вона варить добре пиво".
Ланс А звідси, бач, і приказка: благословенні ті, що варять добре пиво.
* До того ж, або: по-друге (лат.).
Спід "Item: вона вміє шити".
Ланс Виходить, коло неї буде з чого жити.
Спід "Item: вона вміє плести".
Ланс А чого ж іще чоловікові треба, коли він має жінку, яка постачатиме йому панчохи? То можна й без посагу обійтися!
Спід "Item: вона вміє прати й качати".
Ланс І це до діла! Аби було що вдягти, а брудна не ходитиме.
Спід "Item: вона вміє прясти".
Ланс Ловко! То мені не треба буде про неї дбати: сама прядкою зароблятиме собі на хліб.
Спід "Item: вона має ще багато безіменних чеснот".
Ланс Це, бач, означає, що в неї багато нешлюбних

чеснот, тобто — байстрюків; а ті ж бо не знають своїх батьків, отож і ймення не мають.
Спід А далі йдуть її вади.
Ланс Так би мовити, на п'яти її чеснотам наступають.
Спід "Item: не слід цілувати її натщесерце, в неї-бо неприємно тхне з рота".
Ланс Пусте! Цю ваду можна виправити сніданком; читай далі.
Спід "Item: вона любить солодко попоїсти".
Ланс То й краще: що більше вона їстиме, то легше виправить свій дух.
Спід "Item: вона балакає уві сні".
Ланс То не біда,— аби вона не спала, балакаючи.
Спід "Item: вона не балакуча".
Ланс Ну й бевзь же! Записати таке до її вад! Таж небалакучість — то найвища чеснота в жінці. Прошу тебе, викресли це звідси й постав першою з найголовніших чеснот.
Спід "Item: вона норовлива".
Ланс І це викресли: всі Євині дочки заражені цією вадою. Відібрати в жінок таку спадщину просто неможливо.
Спід "Item: вона не має зубів".
Ланс Ще й краще для мене, бо я дуже люблю шкоринки.
Спід "Item: вона сварлива".
Ланс Дарма! Таж зубів вона не має,— виходить, куса-тися не зможе.
Спід "Item: вона любить заглядати в чарку".
Ланс То вже таке діло: якщо трунок добрий, то нехай частується; як вона не схоче, то й я не від того, щоб чарчину вихилити. Добрі речі треба шанувати.
Спід "Item: вона надто щедра".
Ланс На слова? Та де там! Адже тут сказано, що вона небалакуча; а на гроші не розщедриться, бо гаманець завжди буде при мені; ну, а на інше що — нехай собі! Нічого не вдієш. Гаразд, поїхали далі.

Спід "Item: вона має більше волосся, ніж розуму, і більше вад, ніж волосся, і більше грошей, ніж вад".
Ланс Годі, годі,— я її беру, хоч у цьому місці я двічі, а може, й тричі вагався: брати чи не брати... А прочитай-но ще разочок це саме місце.
Спід "Item: вона має більше волосся, ніж розуму..."
Ланс Більше волосся, ніж розуму... дуже можливо, і я це доведу. Покришка на солянці накриває сіль, виходить, її більше, ніж солі; волосся покриває голову з розумом, виходить, його більше, ніж розуму в голові: адже більше завжди покриває менше. Що далі?
Спід "І більше вад, ніж волосся..."
Ланс Це жахливо... О, коли б цього пункту не було!
Спід "І більше грошей, ніж вад".
Ланс Ах, просто розкіш!.. Це слово скрашає всі її вади. Гаразд, я її беру. А якщо буде весілля,— адже ж на світі немає нічого неможливого...
Спід Що тоді?
Ланс Тоді я скажу тобі, що твій господар чекає на тебе коло Північної брами.
Спід На мене?
Ланс На тебе. А ти ж хто такий? Йому траплялося чекати й не таких, як ти.
Спід То я мушу йти до нього?
Ланс Ти мусиш летіти до нього! Ти тут так довго байдикував, що, мабуть, і бігцем не поспієш.
Спід То чом же ти, бовдуре, не сказав мені цього раніше? А бодай тебе з корінням вигладило разом з твоїми любовними цидулками!
(Виходить)
Ланс Ех, та й нагорить же йому за те, що він читав мого листа! Так йому й треба! Бовдур неотесаний! Пхає свого носа до чужих таємниць!.. Піду і я за ним, помилуюся, як йому прочухана даватимуть.
(Виходить)

СЦЕНА 2
Покій у герцоговім палаці.
Входять герцог і Турі о.
Герцог Синьйоре Туріо, ви не турбуйтесь,
Тепер вона полюбить вас напевне;
Таж Валентина вигнано звідсіль,
його вже не побачить.
Туріо Ох, відтоді,
Як вигнано його, мене ще більш
Ненавидить вона та, як і завжди,
Глузує з мене так, що на взаємність
Я втратив будь-яку надію.
Герцог Ат!
Кохання те її колишнє схоже
На крижану фігурку — ту, яка
Відразу тане, лиш теплом війнуло,
І губить форму. Так в дочки моєї
Думки замерзлі теж розтануть з часом,-
Забудеться негідний Валентин.
Входить Протей.
Ну що, синьйор Протею? Де земляк ваш?
Поїхав звідси, як йому звелів я?
Протей Поїхав, герцогу.
Герцог його від'їзд
Дочку мою страшенно опечалив...
Протей Мине короткий час, і вмре печаль.
Герцог Це й я кажу, а Туріо не вірить...
Протею мій, мені довів твій вчинок
І відданість твою, й твою прихильність;
Та й я до тебе привернувся; отже,
Просити в тебе хочу я поради.
Протей Як вашої не буду вартий ласки,
Нехай навік я втрачу вашу ласку!
Герцог Ти ж знаєш, як я хочу одружити
З синьйором Туріо мою дочку.

Протей Так, герцогу.
Герцог І знаєш ти також
Що волі батьківській вона рішуче
Не хоче улягать.
Протей Не хтіла, пане,
Допоки був тут Валентин.
Герцог Е, ні!
Вона стоїть уперто на своєму.
Порадь мені, що маємо зробити,
Щоб дівчина забула Валентина
І покохала Туріо.
Протей Є засіб:
Хай наклепають їй на Валентина,
Що він облудний, боягуз, що він
Низького роду,— це такі три ґанджі,
Що їх жінки ненавидять найбільше.
Герцог Вона збагне, що то на нього наклеп.
Протей Звичайно, так, якщо винити буде
Його запеклий ворог; тож-бо мусить
Сказать їй все його найкращий друг.
Герцог То маєте ви взяти це на себе.
Протей Звільніть мене від цього, ваша світлість!
Шляхетному синьйорові не личить
Негідно так брехати, ще й на друга!..
Герцог Як ваша похвала не помогла б,
То й наклеп ваш йому вже не пошкодить;
А через те — однаково для вас,
Чим маєте мені ви прислужитись.
Протей Я вам скоряюсь, герцогу шляхетний;
Як зможе вплинути на неї наклеп,
Вона розлюбить Валентина швидко.
Та викинуть із серця ту любов
Не значить закохатися у Турйо.
Туріо От саме через те, як почнете
Ви з неї витягать любов до нього,

То щоб, бува, не сплуталась вона
й не стала негодяща, постарайтесь
Схилить її до мене; а для того
Ви маєте мене так вихваляти,
Як будете ганьбити Валентина.
Герцог Тож ми звіряємось на вас, Протею;
Нам Валентин розповідав, що ви
Десь-інде маєте свою кохану
І що нездатні зрадить ви й зламати
Присягу. Через те я дозволяю
Вам з Сільвією бачитися вільно.
Вона сумує, плаче і нудьгує,
Та вам, як другові його,— зрадіє;
Ви зможете намовити її
Забути Валентина й покохати
Того, хто друг мені.
Протей Зроблю я все,
Що тільки зможу, пане мій. А ви,
Синьйоре Туріо, не відступайтесь;
Вам слід було б піймать її, мов пташку,
В сильце пісень любовних та сонетів,
Що в них бриніла б непохитна вірність.
Герцог О так, поезія — небесний дар,
І в ній могутня сила!
Протей Заспівайте
Про те, що на олтар її краси
Ви офіруєте і ваші сльози,
й зітхання ваші, й ваше чисте серце!..
Пишіть, допоки стане вам чорнила,
А висохне — пишіть сльозами. Хай
З отих рядків — і ніжних, і жагучих,-
Кохання ваше промовля до неї.
На чародійній лютні ув Орфея
Бриніли замість струн поетів жили;
І звук їх золотий, коли він грав,

Пом'якшував гранітні скелі й крицю,
І тигрів приручав, і викликав
З безмірної морської глибини
Левіафанів-велетнів на берег,
І їх примушував іти в танець!
Отож, сумні елегії зложивши,
Ви прокрадіться нишком уночі
До любки під вікно і, запросивши
Музик чудових, в супроводі їх
Співайте їй сумної серенади.
Так щоб кохана врешті зворушилась?
А безгомінна ніч була співзвучна
Благанням тужним пісні про кохання...
Оце єдиний шлях до серця панни.
Герцог Так може вчить лиш той, хто сам кохає.
Туріо Я цеї ночі виконаю все,
Що ти мені порадив. Отже, мій
Наставнику, ласкавий мій Протею,
Прошу тебе, ходім до міста разом,
Щоб там музик чудових напитати;
Я маю вже добрячого сонета
І ним чудовий задум твій почну.
Герцог Час добрий вам, синьйори.
Протей Ваша світлість,
Ми до вечері ваші вірні слуги;
По тому ж візьмемось до справ...
Герцог Ні-ні!
Не гайтеся, я відпускаю вас.
Виходять.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

СЦЕНА 1

Ліс поблизу Мантуї.
Входить кілька розбійників.
1-й розбійник Тримайтесь, хлопці, он іде прохожий.

2-й розбійник А хоч би й десять,— бийте їх, не бійтесь!
Входять Валентин та Спід.
3-й розбійник Спиніться! Стійте! Нічичирк!.. Хутчій
Давайте все, що маєте, а ні,
То зв'яжемо й самі повідбираєм.
Спід Синьйоре, ми загинули! Це ті
Негідники, що їх тут навкруги
Бояться всі мандрівці.
Валентин Друзі...
1-й розбійник Ні
Не друзі ми: ми — ваші вороги!
2-й розбійник Та цить! Послухаймо його, що скаже.
3-й розбійник Клянусь моєю бородою,— правда!
Здається, він пристойний чолов'яга.
Валентин То знайте ж, нічого мені втрачати.
Мене так тяжко доля покарала,
І сам не знаю за що!.. Все добро,
Що маю я,— це мій нужденний одяг.
Як тільки ви роздягнете мене,
То й візьмете усе моє багатство.
2-й розбійник Куди простуєте?
Валентин В Верону.
1-й розбійник Звідки ви йдете?
Валентин З Мілана.
3-й розбійник А довго там жили?
Валентин Шістнадцять місяців, і жив би й довше,
Коли б не вигнала мене звідтіль
Лукава доля.
1-й розбійник Ви вигнанець?
Валентин Так.
2-й розбійник За віщо ж вигнано вас звідти?
Валентин Ох,
За те, про що мені й згадати гірко...
Я вбив там одного й тепер караюсь;
Але я вбив його у чеснім герці,

Без підступу й без ошуканства.
1-й розбійник Ну,
Якщо це так, нема чого й каратись.
Невже вас вигнано за ту дрібницю?
Валентин Атож, ще й радий я, що лиш на цьому
Все лихо окошилося.
2-й розбійник Так-так...
А мови знаєте ви чужоземні?
Валентин Я замолоду мандрував чимало,
Й завдячений цьому, що знаю їх;
А ні, то попадав не раз би в скруту,
3-й розбійник Клянуся голим черепом ченця
Із славної ватаги Робін Гуда,
Цей молодець — отаман пречудовий
Для зграї нашої!
1-й розбійник До діла кажеш".
Прошу вас всіх на кілька слів, панове!
Спід Синьйоре мій, пристаньте-бо до них;
Не бачив я розбійників чесніших.
Валентин Мовчи, негіднику!
2-й розбійник Чи вам що-небудь у житті лишилось?
Валентин Нічого. В нас надія лиш на долю.
3-й розбійник То знайте ж бо, що серед нас є хлопці
Значного роду; юність невгамовна
Нас викинула геть із товариства
Людей достойних. Так мене, наприклад,
З Верони вигнано за те, що я
Хотів був викрасти одну синьйору
Багату вельми й герцогову кревну.
2-й розбійник Мене — із Мантуї за те, що я
Синьйорові шляхетному у сварці
Прошив кинджалом серце.
1-й розбійник І мене
Так само вигнано за ті ж дрібниці.
Але вернімося до справи! (Ми

Самі признались вам в провинах наших,
Щоб виправдати перед вами те,
Що ми розбійники). Отож, синьйоре,
Ми бачимо, що ви ставні й вродливі,
Ще й мови знаєте чужі, а нам
Освіченого чоловіка треба,
Такого ось, як ви, у нашім ділі...
2-й розбійник До того ж ви — вигнанець, як і ми,
Й тому ми перш за все у вас питаєм:
Чи згодні за отамана в нас бути,
Й, скоряючись потребі неминучій,
Із нами разом жити тут у лісі?
3-й розбійник Що скажеш ти? Чи пристаєш до нас?
Скажи лиш "так", і станеш на чолі,
І за отамана у нас ти будеш:
Всі, як один, ми скоримось тобі,
Й любити будемо, і шанувати,
Як нашого привідця й короля.
1-й розбійник А скажеш "ні", то знай: тобі не жити!
2-й розбійник Щоб не хвалився ти ласкою, що ми
її тобі зробили.
Валентин Згоден я
І з вами залишусь, але за те
Кляніться, що не вчините ви кривди
Ні бідакам-мандрівцям, ні жінкам.
3-й розбійник Та ми й самі гидуємо з таких
Негідних і ганебних справ. Ходімо ж!
До хлопців наших відведем тебе.
На нами придбані скарби поглянь,
Що, як і ми усі, віднині будуть
У віданні твоєму, отамане.
Виходять.
СЦЕНА 2
Мілан. Перед герцоговим палацом.
Входить Протей.

Протей Я спершу зрадив друга Валентина,
Тепер я мушу Турйо одурити.
Удаючи, що взяв його під захист,
Я про своє лише кохання дбав;
Та Сільвія правдива надто й чесна,
її ніяк я спокусить не можу
Негідним даром залицянь моїх.
Ледь переконувать її почну,
Що вірно й щиро я її кохаю,
Вона відразу ж докоря мені,
Що друга я мого підступно зрадив;
Ледь словом прохоплюся про її
Красу непереможну — починає
Вона мене картати, що забув я,
Як Джулії в коханні присягався...
Та, насміхам її наперекір,
Я перед нею — мов той хатній цуцик:
Що більш вона любов мою жене,
То більше лащиться любов до неї...
Ось Туріо іде; я мушу з ним
Потішить серенадою кохану.
Входять Туріо та музиканти.
Туріо Синьйоре, ви? Сюди ви прослизнули
Раніш за нас, як бачу.
Протей Так, синьйоре,
Кохання прослизає там, де йти
Не можна прямо.
Туріо Все ж я сподіваюсь,
Що вашого закохання предмет
Живе не тут?
Протей Звичайно, тут, інакше
Мене б тут не було.
Туріо То хто ж предмет той?
Не Сільвія ж?
Протей Так, Сільвія,— для вас.

Туріо Коли це так — велике вам спасибі!
Ну, почнемо ж, панове. Інструменти
Настроюйте і грайте веселіше.
Входять і спиняються віддалік господар заїзду та Джулія в хлопчачому вбранні.
Господар Ну що ж, юний мій постояльцю, здається мені,
що вам якийсь клопіт серце крає; щось ви невеселі, чому б то?
Джулія А тому, господарю мій, що я не можу бути веселий.
Господар Ет, дурниці! Зараз ми вас розвеселимо: тут ви
почуєте музику й побачите того синьйора, що про нього ви розпитували нині.
Джулія Я почую голос його?
Господар Атож, почуєте.
Джулія Це буде музика для мене.
Грає музика.
Господар Слухайте! Слухайте!
Джулія Хіба й він між ними?
Господар Авжеж! Та цитьте, ось послухаймо.
ПІСНЯ
Хто Сільвія? Яка вона,
Що так усі її кохають?
Розумна й лагідна вона,
її принади надихають
І ваблять серце,— чарівна!
Чи добра ж? Так! Це знаєш ти!
Любов їй в очі залетіла,
Рятуючись від сліпоти,
Знайшовши ліки там,— прозріла
Й не квапиться звідтіль піти.
На світі Сільвія одна,-
На честь її пісень співаймо!
Вона приваблива, знадна,
Над все її лиш вихваляймо!
Вона ж мов квітка запашна!

Господар Що вам, юначе? Ви вже, бачу я, зовсім зажурилися. Музика, чи що, не припала вам до вподоби?
Джулія Ви помиляєтесь: не музика, а музикант мені не до вподоби.
Господар Отакої Чого ж то, милий юначе?
Джулія Він грає фальшиво, батьку мій.
Господар Як-то? Він грає не на тих струнах?
Джулія Ні, не те; але він грає так фальшиво, що надриває струни мого серця.
Господар Ви маєте надто ніжне вухо.
Джулія О, я волів би оглухнути! Така гра — справжні тортури для мого серця...
Господар Бачу я, що ви не любите музики.
Джулія Навпаки; але я не люблю її, коли вона фальшива...
Господар Послухайте лишень, які чудові варіації, як міняються голоси.
Джулія Так-так, ось саме ці швидкі зміни мене й дратують.
Господар Та невже ж ви хотіли б, щоб вони все тієї ж самої грали?
Джулія Я тільки хотів би, щоб один із них завжди грав на один мотив.
Скажіть, одначе: часто цей Протей
Навідує оту вельможну панну?
Господар Я скажу вам те, що чув від Ланса, його слуги: той синьйор закохався в неї шалено.
Джулія А де Ланс?
Господар Пішов по його собаку; завтра, за наказом свого господаря, він має віднести того собаку до цієї панни; то їй такий дарунок від синьйора Протея.
Джулія Цитьте!.. Тихо! Відійдімо трохи вбік; ці панове розходяться.
Протей Синьйоре Туріо, ви не турбуйтесь!
Я хитро так облагоджу це діло,

Що ви здивуєтесь.
Туріо А де ми з вами
Зустрінемося?
Протей Біля джерела
Григорія святого.....
Туріо То бувайте.
Туріо та музиканти виходять.
Вгорі, край свого вікна, з'являється С і л ь в і я.
Протей Вітаю вас, шляхетна синьйорино.
Сільвія Спасибі вам за музику, панове;
А з ким я розмовляю?
Протей З тим, синьйоро,
Чий голос вам давно знайомий став би,
Коли б його ви оцінили вірність.
Сільвія Синьйор Протей?
Протей Атож, синьйор Протей
І ваш слуга покірний.
Сільвія То чого ж
Бажаєте, синьйоре?
Протей Вам коритись.
Сільвія Чудово! Тож ловлю на слові вас.
Цю ж мить додому забирайтесь спати!..
О ти, підступний, зраднику лукавий!
Облудний чоловіче! Ти гадаєш,
Така вже я нікчемна й нерозумна,
Що дамся на підмову я негайно,
Поваблюсь на слова твої лестиві,
Що ними ти вже інших одурив?
Вертай, вертай назад,— мерщій покайся
Перед тією, що її кохав ти!
А я клянусь, облеснику лукавий,
Клянусь царицею блідою ночі,
Що я — глуха до всіх твоїх благань.
Твої запобігання зневажаю!
Мені вже й зараз сором криє щоки,

Що я марную час на балачки
З таким, як ти.
Протей Не потаю від вас,
Що я любив колись одну синьйору,
Але вона померла.
Джулія
(вбік)
Я могла б
На чисту воду вивести тебе,
Коли б заговорила: ту синьйору
Ще не покладено у домовину.
Сільвія Нехай і так, але ж твій Валентин,
Твій друг,— живий; а знаєш добре ти,
Що ми заручені,— й тобі не сором
Його чуття так тяжко зневажати?!
Протей Подейкують, що й Валентин помер.
Сільвія Ну, то вважай, що й я також померла,
Бо з ним поховано й моє кохання.
Протей Дозвольте, люба, викопать його!
Сільвія Йди з цим проханням до могили тої,
Котру кохав ще за її життя,
А ні, то поховай із нею разом
Твою любов.
Джулія
(вбік)
Цього не чує він...
Протей О синьйорино, згляньтесь наді мною!
Якщо у вас таке жорстоке серце,
То, може, віддали б ви свій портрет
Мені на згадку — той, що зараз висить
У вас в кімнаті, панно; буду я
З ним розмовлять, зітхати перед ним
І гірко плакати; адже відтоді,
Як іншому себе ви оддали,
Я — тінь лише, не більш, і вашій тіні

Своє кохання вірне присвячу.
Джулія
(вбік)
Щоб дівчина потрапила вам в руки,
її напевне одурили б ви
І в тінь би обернули, як мене.
Сільвія Буть ідолом — то втіха замала,
Та, бачу, встигли ви уже з брехнею
Так зжитися, що молитеся тіні
І любите подобу, отже, я
Дарую вам портрет. Тож завтра вранці
Пришліть когось по нього. На добраніч.
Протей Ніч довга жде мене, як тих нещасних,
Що мають завтра вранці йти на страту.
(Виходить)
Сільвія відходить від вікна.
Джулія Господарю, ходімо й ми?
Господар Отакої! Я таки добренько здрімнув.
Джулія Скажіть мені, де живе синьйор Протей?
Господар А звісно, в моєму заїзді. Гляньте, ніби вже й на
світ благословляється.
Джулія Ще ні; з усіх ночей моїх безсонних
Ця ніч була найдовша і найтяжча.
Виходять.
СЦЕНА 3
Там само.
Входить Е г л а м у р.
Егламур Синьйора Сільвія мене просила
О цій порі навідати її;
До мене, мабуть, має пильну справу.
Синьйоро, синьйорино!
Вгорі, у вікні, з'являється Сільвія.
Сільвія Хто так кличе?
Егламур Слуга і друг ваш вірний, що чекає
На ваш наказ.

Сільвія Синьйоре Егламуре, .
Бажаю тисячу вам добрих ранків!
Егламур І вам, шановна панночко, так само!
Ви наказали, і з'явився я
Так рано перед ваші ясні очі,
Щоб запитать, чим можу бути вам
Корисний я.
Сільвія О Егламуре милий,
Ти — справжній лицар гідний (присягаю,
Що я так думаю й кажу це щиро).
Ти мудрий, співчутливий і відважний,
І знаєш ти, що серцем і душею
Кохаю я вигнанця Валентина;
Тобі відомо теж, що батько мій
Віддати вирішив мене за Турйо,
За дурня, осоружного мені.
Ти й сам кохав; я чула, як казав,
Що то було твоє найтяжче горе:
Звабливицю чарівну покохавши,
Навіки поховав свою любов;
Заприсягнувся на її могилі,
Що ти її не зрадиш, навіть мертву.
О Егламуре, вирішила я
До Мантуї тікати звідси нишком,
Туди, де оселивсь мій Валентин;
Та на шляхах, як кажуть, небезпечно,
Тому прошу, щоб ти мене провів:
На честь твою і вірність покладаюсь.
Не говори мені про батьків гнів!
Подумай про мою журбу глибоку,
Журбу жіночу, й сам ти зрозумієш,
Що маю право утекти із дому,
Щоб врятуватись від гидкого шлюбу,
Який і небо, й доля прокляли!
Благаю я тебе всім серцем трудним,

Де сум тяжкий лежить, немов пісок
На дні морському, о, поїдь зі мною,
І будь мені товаришем в дорозі!
Як ні, то обіцяй мовчать про те,
Що я тобі відкрила, і наважусь
У путь далеку вирушить сама.
Егламур Мені болять страждання ваші, панно.
І, знаючи, що породило їх
ІІІляхетне й чесне почуття, я згоден
Із вами подорожувати разом;
Мені дарма, що станеться зі мною,
Аби послало небо щастя вам.
Коли ж збираєтесь в дорогу?
Сільвія Нині.
Лише стемніє.
Егламур Де я вас зустріну?
Сільвія У келії, у Патріка-ченця.
До нього хочу я піти на сповідь.
Егламур Я буду там в призначену годину.
До вечора, шляхетна синьйорино.
Сільвія Бувай, мій добрий Егламуре.
Виходять.
СЦЕНА 4
Там само.
Входить Ланс зі своїм собакою.
Ланс Ох, і тяжко ж господареві на серці, коли той,
хто має бути йому за вірного слугу, поводиться, як невдячний
пес!.. Я виховував його ще з цуценяти; я врятував йому життя,
коли його вкинули в річку разом з трьома, а може, й чотирма слі-
пими братиками та сестричками! Я вишколював його так, як
справжнього собаку. І чим же він мені за те віддячив?! Мій госпо-
дар звелів відвести цього пса до панни Сільвії, мовляв, він його
їй дарує. То й гаразд. Пішли ми. Та не встигли увійти до їдальні,
як цей ледацюга вже підкрався до її тарілки й поцупив каплунячу
ніжку. Гидко дивитись, коли собака не вміє триматися як слід у

порядному товаристві! Слово честі, я хотів би, щоб він показав себе, так би мовити, освіченим, чемним псом, псом хоч куди! Ех, та що й казати, коли б я не був розумніший за нього та не взяв би на себе його гріха, то цього шолудивця неодмінно повісили б; їй-богу, набрався б він лиха за всі свої штуки!.. Ну поміркуйте самі: проліз він, бачте, до кімнати, в компанію трьох-чотирьох знатних собачих синів, та й шасть! — прямісінько під герцогів стіл, і раптом, раніше ніж можна було встигнути (даруйте на слові!) помочитися, все шановне товариство вже відчуло носом, що він тут! "Вигнати собаку!" — кричить один. "Яка паскудна тварина!" — кричить другий. "Почастуйте його гарапником!" — кричить третій. "Повісити його!" — кричить герцог. Але я, впізнавши здалеку цей запах, відразу здогадався, що то наштукарив мій Креб; я — до того парубійка, що батожить у них собак, та й кажу: "Друже, чи не збираєтесь ви відшмагати цього песика?" — "Неодмінно збираюсь",— каже він. "А за що ж? — кажу я.— Ви його марно кривдите, бо це я наробив у кімнаті". А парубок той, недовго думаючи, відчухрав мене та й витурив геть із кімнати. Дозвольте запитати, чи багато знайдеться хазяїв, які вчинили б таку ласку своїм слугам? Еге-е, ще й не таке зі мною траплялося!.. А скільки разів, бувало, сидів я в колодках за ті ковбаси, що він же їх поцупив; коли б не я, то йому неодмінно довелося б гойдатись на мотузці,— їй-богу! Одного разу випало мені навіть вистояти біля ганебного стовпа за тих гусей, що він їх попридушував; а то б не минула його лиха година... І ти все це забув... А я добре пам'ятаю, яку штуку встругнув ти, коли ми виходили від панни Сільвії! Хіба ж я не загадував тобі не відводити від мене очей і робити все те, що я робитиму? Чи ти коли бачив, собачий сину, щоб я раптом підняв ногу й помочився на спідницю шляхетної дами? Чи ти коли бачив, щоб я витинав такі неподобні штуки?!

Входять Протей та Джулія, одягнена хлопцем.

Протей Ти звешся Себастьяном? Ти мені
Сподобався відразу, й хочу я
Тебе про послугу одну просити.

Джулія З охотою. Зроблю усе, що зможу.
Протей Я сподіваюсь.
(До Ланса)
Ось де ти, мерзенний!
Скажи, де ти провештався два дні?
Ланс Я, пане, вештався, виконуючи ваші ж доручен-
ня: водив собаку до панни Сільвії, як ви мені загадали.
Протей І що ж вона сказала, побачивши мою маленьку
перлину?
Ланс Та просто сказала, що ваш собака — дворняга і
що собаче гавкання — найкраща подяка за такий розкішний по-
дарунок.
Протей А все ж вона залишила в себе мою собачку?
Ланс І не подумала; ось я привів її назад.
Протей Як? Ти цього собаку хотів їй подарувати від
мене?
Ланс Атож, синьйоре; а оте друге манюсіньке собача,
схоже на вивірку, вкрав у мене на базарі один хлопчисько, катів
помічник; ну, тоді я й запропонував синьйорині Сільвії мого влас-
ного собаку; адже він принаймні в десять разів більший за ваше
цуценятко, виходить, подарунок вартий у десять разів більше.
Протей Геть забирайсь, негіднику! Мерщій!
Знайди мені мою собачку, чуєш?!
А ні, то не з'являйсь мені на очі...
Геть, я кажу! Чого стоїш? Мене
Розлютувати хочеш?! Через тебе
Я мушу червоніти раз у раз.
Ланс виходить.
Беру тебе на службу, Себастьяне.
Мені юнак потрібний, що зуміє
Наказ мій виконать розумно й спритно,
Бо звіритись на бовдура того,-
Адже й сам бачиш,— аж ніяк не можна.
Крім того, маєш ти приємне личко
И манери вишукані. Все це свідчить

(Якщо не помиляюсь), що дістав ти
Чудове виховання. Ось за це
Беру тебе. А зараз — от що, хлопче:
Йди до синьйори Сільвії негайно
І їй віддай від мене цього персня.
Та, що мені його подарувала,
Мене любила.
Джулія Ви ж самі її,
Звичайно, не любили, раз так легко
Ви розлучаєтесь з її дарунком.
Вона, либонь, померла?
Протей Ні, здається,
Іще жива.
Джулія Ой горенько тяжке!..
Протей Що означа твій зойк?
Джулія Не можу я...
Мені так жаль її!..
Протей Чому ж то жаль?
Джулія Бо, мабуть, вас не менш вона любила,
Ніж ви синьйору Сільвію; бо марить
Вона про того, хто її забув;
Ви ж закохались в ту, що вас не любить...
Сумна в кохання доля — чи не так?
Як здумаю, яке воно мінливе,
То й скрикую: "Ой, горенько тяжке!.."
Протей Ну, добре; на, віддай їй персня й разом
Цього листа; ото її кімната.
Перекажи синьйорі, що прийшов ти
По той портрет чудовий, що мені
Його обіцяно. Скінчивши справу,
Вертай скоріш до мене. Я тебе
Чекатиму з нудьгою й горем в серці...
(Виходить)
Джулія Як мало є жінок, які могли б
Вловить таке бажання чоловіка!

Протею мій сердешний! Доручив ти
Лисиці стерегти твоїх ягнят.
Ох і дурепа ж я! І задля чого
Жалію я того, хто зневажає
Мене всім серцем? Він кохає іншу,
І через те він зневажа мене;
Його кохаю я, і через те
Я так його жалію. Я дала
РІому перед розлукою цей перстень,
Щоб він мене не забував; а зараз
Повинна я (нещасний посланець!)
Просити Сільвію про те, що хтіла б
Всім серцем я заборонити їй;
Віддать їй те, що хтіла б відібрати;
Хзалить того, кого ганьбить хотіла б...
Я віддана коханому своєму,
И тому не можу бути я йому
За вірного слугу, саму себе
Не зраджуючи щохвилини. Годі!
Піду поклопочусь для нього — тільки
Так холодно, як гаряче у неба
Благатиму відмови на прохання.
Входить Сільвія з почтом.
Вітаю вас, синьйоро! Я прошу вас
Сказать мені, де можу я побачить
Синьйору Сільвію?
Сільвія А що б ви їй
Повідали, коли б то я була?
Джулія Коли це ви, прошу у вас терпіння:
Доручення я маю до синьйори.
Сільвія Від кого?
Джулія Від господаря мого,
Протея, синьйорино.
Сільвія Мабуть, вас
Прислав він по портрет?

Джулія Таж певно, пані.
Сільвія Урсуло, принеси сюди портрет мій!
Приносять портрет.
Віддайте це ви панові своєму
И скажіть, що Джулія, яку забув він,
Пасує більше до його кімнати,
Ніж тінь оця.
Джулія Синьйоро, ось, будь ласка,
Вам листі О ні, даруйте!.. Помилково
Я аркуш вам подав не той. Прошу,
Ось лист для вас, синьйоро, ваша милість.
Сільвія Дозволь мені поглянути й на той.
Джулія Не можу я. Пробачте, синьйорино.
Сільвія Ну, то візьми!
Дивитися не хочу на рядки,
Що їх писав господар твій; я знаю,
Там повно клятв нових, запевнень різних,
Що їх розірве він так само легко,
Як рву на клапті я його листа.
Джулія Він посила вам персня, ваша милість.
Сільвія Як? Персня?! О, ганьба йому подвійна!..
Казав він тисячу разів, що персня
Дала кохана Джулія йому
Перед розлукою на згадку любу,
І хоч не раз своїм фальшивим пальцем
Поганив перстень він, та я, однак,
Ніколи Джулії так не покривджу.
Джулія Вона вам дякує...
Сільвія Що ти сказав?
Джулія Спасибі вам за співчуття до неї...
Сердешна... Мій синьйор її образив.
Сільвія її ти знаєш?
Джулія Так само майже, як себе я знаю...
Я часто гірко плачу, як згадаю,
Яка вона нещасна...

Сільвія То вона
Вже, мабуть, знає, що синьйор Протей
її покинув?
Джулія Так, здається, знає.
І в цім журби її тяжка причина.
Сільвія Скажи, чи правда, що вона вродлива?
Джулія Була вродливіша в ті дні, синьйоро,
Коли їй вірилось в кохання друга;
Гадаю, що тоді вона була
За вас не гірша; а проте відтоді,
Як кинула дивитися в свічадо
І не хова під маскою обличчя
Від сонця ясного,— зів'яли їй
Троянди на щоках, а на чолі
Лілеї сніжно-білі помарніли,
И вона засмагла майже так, як я.
Сільвія Яка вона на зріст?
Джулія Така ж, як я; бо на зелені свята,
Як ми в комедіях із нею грали,
Мені жіночі ролі припадали,
І я в убрання Джулії вбиравсь;
Воно прийшлось мені до міри, ніби
Його для мене шив її кравець;
Тому я й знаю: ми із нею рівні.
А раз її примусив я заплакать...
Я грав журливу Аріадни роль,
Що по Тезею плакала й тужила,
Як раптом зрадив він її й утік.
Я грав так щиро й так розхвилювався,
Що зворушив мою синьйору бідну,
Й вона від того гірко заридала...
О, хай умру я, панночко, коли
Не мучивсь муками її й не плакав
Я й сам тоді її тяжкими слізьми.
Сільвія За співчуття твоє сердечне має

Вона безмежно дякувать тобі,
Юначе милий!.. Бідна синьйорина!
Покинута й нещасна! Я й сама
Не втримаюсь від сліз, як те згадаю...
Ось гаманець, юначе; я дарую
Тобі його за те, що ти так вірно
Свою синьйору любиш. Прощавай!
(Виходить)
Джулія Вона сама подякує вам щиро,
Коли ви познайомитеся з нею.
Шляхетна дівчина! Прекрасна й добра!..
Мого коханого чекає, мабуть,
Прийом холодний, бо занадто тепле
У неї співчуття до всіх страждань
Моєї господині. Горе, горе!..
Як з себе ти глумишся, о кохання!..
Та гляньмо на її портрет. Ось він.
Мені здається, що, якби зробила
Я зачіску таку, моє обличчя
Було б не менш принадне, як її;
А втім, художник підлестив їй трошки,
А може, я сама собі лещу?
Волосся в неї темне, в мене ж — світле;
Якщо за це її він покохав,
Собі добуду я перуку темну.
А очі в нас обох зеленкуваті,
Як то буває часом скло; зате
її чоло низьке, моє ж — високе...
Що ж саме любить він у ній, чого
В мені не міг би він любити?! Ох!
Любов сліпа, і це всьому причина!
Ходімо ж, тінь, ходім; візьми з собою
І другу тінь, суперницю твою...
О нечутлива формо! Таж тебе
Голубити він буде й милувати!..

Якщо ж в ідоловірстві є чуття,
То хай же плоть моя жива замінить
Цей образ безтілесний, мовчазний!
Та все ж тебе я берегтиму — ради
Твоєї господині, бо вона
И мене поберегла; коли б не те,
Я видерла б ці очі невидющі,
Щоб розлюбив тебе мій пан-господар!
(Виходить)

ДІЯ П'ЯТА

СЦЕНА 1

Мілан. Абатство.

Входить Е г л а м у р.

Егламур Вже сонце золотить вечірнє небо;
Якраз пора, коли зустріти маю
Я Сільвію у Патріка-ченця.
Вона не спізниться; ті, що кохають,
Призначену годину забувають
Лише для того, щоб прийти раніш:
їх підганяє власна нетерплячка.
Входить С і л ь в і я.
Ось і вона! Добривечір, синьйоро!
Сільвія Амінь, амінь! Іди вперед, мій друже!
Мерщій крізь монастирську хвіртку вийдім;
Боюсь, за мною стежать шпигуни.
Егламур Не бійтеся: до лісу звідси йти
Не більш, як три години; нам би встигнуть
Дістатися до нього,— там безпечно.
Виходять.

СЦЕНА 2

Там само. Покій в герцоговім палаці.

Входять Турі о, Протей та Джулія.

Туріо Що Сільвія відповіла, синьйоре,
На сватання моє?

Протей Вона тепер
Ласкавіша немовби, ніж була;
А все ж їй щось у вас не до вподоби.
Туріо А що? Чи не задовгі в мене ноги?
Протей О ні! Вона вважа, що затонкі.
Туріо То взую чоботи, повніші будуть.
Джулія
(вбік)
Острогами кохання не збудити...
Туріо Що каже панна про моє обличчя?
Протей Що надто біле.
Туріо Ах, яка шахрайка!
Неправда ж то, бо я таки смаглявий.
Протей Одначе перли білі; кажуть люди:
Смаглявий чоловік — то є перлина
В очах прекрасних дам.
Джулія
(вбік)
О, крий нас боже
Від отаких перлин! А щодо мене,
То я заплющу очі, щоб на них
І зовсім не дивитись.
Туріо їй приємно
Зі мною розмовляти?
Протей Аж ніяк;
Вам про війну не слід розповідати.
Туріо А про любов і спокій — їй приємно?
Джулія
(вбік)
Найкраще, все ж, як ти даси їй спокій.
Туріо Що каже панна про мою відвагу?
Протей Про те не може бути й мови.
Джулія
(вбік)
Слушно!

Бо добре зна, який ти боягуз.
Туріо Якої думки панна про мій рід?
Протей Відомо їй давно, що ви людина
Високого коліна.
Джулія
(вбік)
Ведете
Ви рід свій від вельможців аж до блазня.
Туріо А панна чула про моє багатство?
Протей О так, і вас шкодує.
Туріо А чому?
Джулія
(вбік)
Тому, що все воно ослу належить.
Протей Адже ж маєтки ваші у заставі...
Джулія Іде пан герцог!
Входить герцог.
Герцог Туріо! Протею!
Ну, як ся маєте, мої синьйори?
Хто з вас синьйора Егламура бачив?
Туріо Не бачив я.
Протей І я його не бачив.
Герцог А донечку мою?
Протей Не зустрічав.
Герцог Тоді втекла вона до Валентина,
Й до неї приєднався Егламур.
Так,— певно це, бо їх брат Лоренс бачив,
Проходячи по лісі, де молився він.
Він знає Егламура й запевняє,
Що з ним була й вона, хоч не впізнав
Під маскою її лиця. Збиралась
Вона до брата Патріка на сповідь;
Але ж у брата не було її!
Тож певен я, що справа тут нечиста...
От і прошу: без зайвих слів, панове,

Сідлайте коней і скачіть мерщій
Туди, де шлях здіймається на гору,
До Мантуї. Я там чекать вас буду.
Вона напевне ту обрала путь.
Скоріш, скоріш, синьйори, мчіть за мною!
(Виходить)
Туріо Яке ж дурне дівчисько й непокірне!
Тіка від щастя власного, коли
Воно само за нею так женеться!..
Помчу їм навздогін! Для того лиш,
Аби на Егламурові помститись,
А зовсім не з кохання до того
Шаленого дівчиська!
(Виходить)
Протей Я ж подамся
Лиш доганяти Сільвію кохану,
На Егламура зовсім я не серджусь.
(Виходить)
Джулія За ними я подайсь лише для того,
Щоб перешкодити його коханню,
Однак не мстити за її кохання.
(Виходить)
СЦЕНА 3
Ліс.
Входять розбійники з Сільвією.
1-й розбійник Ходім, ходім!
Терпіння! Ми повинні відвести вас
До нашого отамана.
Сільвія Я звикла
До лиха так, що й це знесу терпляче.
2-й розбійник Веди її.
1-й розбійник Де дівся той синьйор, що був із нею?
3-й розбійник Він прудконогий і утік, але
Біжать Валерій з Мозесом за ним.
Веди її на західне узлісся:

Там наш отаман; ми ж — за втікачем;
У лісі повно наших! Ми — впіймаєм!
1-й розбійник Ходім, я відведу вас до печери
Отамана; не бійтесь, має він
Шляхетне серце й жінки не покривдить.
Сільвія О Валентине, все терплю за тебе!
Виходять.
СЦЕНА 4
Інша частина лісу.
Входить Валентин.
Валентин Як швидко в нас народжується звичка!
Ці сутінки дрімливі, пуща ця
Мені миліша гомінкого міста.
Тут можу я сидіть на самоті,
Ніхто тут не пасе мене очима,
І можу я до пісні солов'я
Й мою тужливу пісню приєднати.
О ти, що тут живеш в моєму серці,
Не покидай надовго свій притулок,
Щоб сум тяжкий ці мури не пошкодив,
Не обернулась ця оселя в пустку!
О Сільвіє! Прийди, утіш мене.
Я жду тебе, ласкава, ніжна німфо!..
Чути гамір.
Що там за гамір? Знов мої хлоп'ята
Здіймають бучу, взявшись за грабунок!
їх воля — їм закон! Когось полюють...
Хоч я їм до душі, але ж як важко
У шори брати їхній буйний норов...
Сюди ідуть,— сховайся, Валентине!
(Зникає)
Входять Протей, Сільвія та Джулія.
Протей Щоб стати вам в пригоді, синьйорино,
Хоч послуг ви й не ціните моїх —
Життям своїм я важив, щоб звільнити

Вас від негідника, який хотів
На вашу честь тяжкий зробити замах.
Невже ж не заробив я у віддяку
Хоч погляду ласкавого від вас?
Вже менше я не можу вимагати,
Та менш мені ви й дати не могли б.
Валентин
(убік)
Чи ж це не сон, що бачу я і чую?
Любове, дай мені терпіння знести
Такий удар!
Сільвія Яка ж бо я нещасна!..
Протей Нещасні ви були, допоки я
Щасливою вас не зробив, коли
Так вчасно нагодився.
Сільвія Моє нещастя
У тім, що ти наблизився до мене...
Джулія
(вбік)
Й моє у тім, що він почав до вас
Підходить надто близько.
Сільвія Горе, горе!
Коли б голодний лев мене схопив,
Радніша я померти в нього в кігтях,
Ніж почувати, що від злої смерті
Мене Протей невірний врятував!
Бог бачить, як люблю я Валентина!..
Життя його для мене дороге,
Як і моя душа; але безмежна
До брехуна негідного Протея
Палка моя ненависть! Геть, облудо!
Протей Ладен я кинутись в обійми смерті
За погляд твій єдиний чарівний!
О, вічне то прокляття для кохання,
Як нас жіноче серце не цінує,

И мене не любить та, яку люблю я!..
Сільвія Свою кохану сам ти не шануєш!
Згадай-но Джулію, кохання перше.
Ти ж присягався тисячі разів.
І клятви всі ганебно розтоптав,
Мене злочинно покохавши потім.
Де ж честь твоя? Чи ти у ній дволичний?
Та це ж удвоє гірше, ніж її
Не мати зовсім. Так, зламать дві клятви —
То гріх подвійний; а великий гріх —
Зламати і одну!.. Ти зрадив друга!..
Протей Хто ж для кохання не зламає дружби?
Сільвія Всі, тільки не Протей.
Протей Ну, то гаразд!
Якщо я навіть ніжним красномовством
Не можу привернути вас до себе,
То я доб'юся силою свого!
Брутально, як солдат, я вас примушу
Любить мене, хоч проти волі!
Сільвія Небо!
Протей Я гвалтома візьму тебе!
Валентин
(виходить наперед)
Стривай!..
Негіднику, не смій її торкатись!
О підлий друг!.. Геть руки!
Протей Валентине!
Валентин О ти, фальшивий друже, що згубив
І вірність, і любов! Оце-то дружба!..
Ти ошукав мої надії!.. Зрадив!..
В твій підступ я ніколи б не повірив,
Коли б його тут не побачив сам!
Тепер я не наважуюсь сказати,
Що друга мав. На кого ж здатись можу,
Коли правиця власна може так

Облудно зрадить серце? О Протею,
Тепер мені чужий став цілий світ!
Незрима рана — то найглибша рана...,
О ниций вік! Зітерто віру в порох:
Найближчий друг — мій найлютіший ворог!
Протей Мене вбивають сором мій і злочин!..
О Валентин!.. Пробач мені!.. Якщо
Душевної гризоти буде досить,
Щоб гріх перед тобою мій покрити,
Прийми її!.. Моє страждання більше
За гріх, що я ганебно учинив.
Валентин Хай буде так! Цього для мене досить.
Я вірю знов, що чесний ти, мій друже.
Той з нас, кого не може зворушити
Покута щира, гине сам; його
І небо відцурається, й земля,
Що всі гріхи дарують! Каяття
Змінює гнів створителя на ласку.
Щоб вірив ти, що я тобі прощаю.
Коханням Сільвії тобі я поступаюсь.
Джулія О горе мені, горе!
(Непритомніє)
Протей Гляньте, що з ним?
Валентин Ей, хлопчику! Дитино! В чому річ?
Отямся-бо! Скажи хоч слово!
Джулія Ах,
Синьйоре дорогий, мені звеліли
Синьйорі Сільвії віддати персня,
А я забув.
Протей А де ж той перстень, хлопче?
Джулія Будь ласка,— ось він.
(Дає йому персня)
Протей Дай-но подивитись.
Та це ж той самий перстень, що його
Я Джулії віддав.

Джулія Даруйте, пане!
Я просто помилився; ось той перстень,
Що Сільвії звеліли ви оддати.
(Показує іншого персня)
Протей А як у тебе опинивсь цей перстень?
Його я Джулії подарував,
Як від'їздив.
Джулія А Джулія, його
Сюди принісши, віддала мені.
Протей Як!.. Джулія?
Джулія
(до Протея)
Поглянь на ту, яка була метою
Твоїх присяг... І в серці берегла їх.
Зрадливий і лукавий! О Протею,
Соромся, червоній. Це ж через тебе
Я одягла це непристойне вбрання!
А втім, як запевня доброзвичайність,
Мінять своє убрання на хлопчаче
Для дівчини — то сором невеликий,
Чуття ж мінять — ганьба для чоловіка!
Протей Міняти почуття!.. То правда!.. Боже!
Якби зміг бути сталим чоловік,
Він досконалості б досяг; мінливість —
його найголовніша вада! Так,
Вона — причина вчинків всіх лихих,
І тяжко нам бува позбутись їх!..
Чи тих приваб, що в Сільвії немало,
Для Джулії моєї бракувало?
Валентин От і гаразд! Давайте ж ваші руки,
Я вас з'єднаю. Доля зле б вчинила,
Якби цих друзів двох не помирила.
Протей Ти — свідком, небо, що мої бажання
Здійснилися цілком!
Джулія Мої також.

Входять розбійники, ведучи герцога й Тур і о.
Розбійники О, здобич, здобич!
Валентин Назад!.. Не руште їх, кажу вам! Це —
Володар мій, сам герцог. Ваша світлість,
Вітає вас вигнанець Валентин.
Герцог Як? Валентин!..
Туріо І Сільвія також тут!
А Сільвія — моя.
Валентин Геть, нерозумний!
Ти чуєш? Одійди, бо гнів мій кине
Тебе в обійми смерті! Не підходь!..
Не говори, що Сільвія твоя,
А то Мілана більше не побачиш!..
Не смій її торкнутись навіть пальцем,
Не оскверняй її своїм диханням!
Туріо Синьйоре Валентине, заспокойтесь!
Вона мене нітрохи не цікавить...
Таж тільки йолоп буде наражати
Себе на небезпеку за дівчисько,
Яке його не любить! А тому
Беріть її, як маєте бажання!
Герцог Який нікчемний ти! Який огидний!
Хотів за всяку ціну покорити
Цю дівчину — і віддаєш її,
Злякавшися нікчемної погрози!..
А щодо тебе, Валентине мій,-
Клянуся честю предків! — гідний ти
Кохання королеви!.. Я забув,
Відважний лицарю, колишній гнів мій,
Запрошую тебе до нас! Чого б
Ти в мене не просив, на все я згоден.
Синьйоре Валентине, ти шляхетний
І роду доброго,— бери ж її,
Ти Сільвію по правді заслужив.
Валентин Спасибі вам, володарю! Цей дар

Мене сповняє щастям... Та прошу вас.
Заради вашої дочки, вволіть
Одне моє прохання.
Герцог Ради тебе
Я не відмовлю, що б ти не просив.
Валентин Ось перед вами, герцогу, вигнанці.
Я з ними жив і знаю, що вони
Усі — прекрасні і достойні люди.
Даруйте їм минуле і дозвольте
З вигнання повернутися. Вони
Збулися вад, увічливі та добрі,
І можуть прислужитись вам, мій пане.
Герцог Ти переміг. Тобі і їм прощаю!
Ти знаєш їх, тож ними порядкуй,
Як визнаєш за краще. Ми ж ходім.
Забудьмо злигодні усі в бенкетах,
В веселощах та в учтах урочистих!
Валентин А я дорогою насмілюсь вас
Розважити, мій герцогу ласкавий.
Чи до вподоби вам цей юний паж?
Герцог Атож, він дуже милий... ба який!
Він червоніє...
Валентин Можу вас запевнить,
Миліший він за хлопця, ваша милість.
Герцог Як маю вас я розуміть, синьйоре?
Валентин Якщо дозволите, я по дорозі
Вам розповім, як все предивно склалось.
Ходім, Протею, ти на кару мусиш
Послухати історію любовних
Твоїх пригод. Тоді в той самий день
Ми відгуляєм наші два весілля:
Один бенкет бучний, одна господа
Й одне взаємне і безжурне щастя!
Виходять.

Примітки

На думку більшості дослідників, комедія "Два веронці" належить до перших чотирьох п'єс Шекспіра й написана між 1591-м і 1595 роками. Френсіс Мерес в огляді англійської літератури 1598 року згадує "Двох веронців" — серед уже поставлених Шекспірових п'єс. Опублікована вперше в посмертному Folio 1623 р.

Головним джерелом твору були сучасні Шекспіру пасторалі— особливо історія Фелікса та Фелісмени з роману іспанського автора Хорхе Монтемайора "Діана" (1542). Цей роман міг бути відомий Шекспірові не тільки в англійському перекладі, але й у сценічній обробці його сюжету під назвою "Фелікс і Філомена", яку 1595 року показувала при дворі трупа королеви. На задум "Двох веронців" уплинули певною мірою також окремі сцени з "Аркадії" Філіпа Сідні (1554— 1586) та композиція п'єс Джона Лілі (1553-1606).

Центральна проблема комедії — конфлікт дружби й кохання — типова для жанрового канону пасторалі. Доктрина романтичного кохання випробовується як зовнішніми обставинами (розлукою Протея та Джулії, вигнанням Валентина), так і внутрішніми якостями героїв (наївністю Валентина, віроломством Протея). Шекспір вдається до пасторальних сюжетних ходів: переодягання героїні, пригоди, втечі, зустрічі з розбійниками,— він наділяє Валентина "романтичним" монологом про переваги життя на лоні природи (V, 4) і часто використовує пейзажні образи для розкриття внутрішнього світу героїв.

А втім, традиційні мотиви Шекспір переосмислює з молодим запалом і неабиякою для початківця глибиною. В центральному конфлікті він не моралізує, але за всіма принципами ренесансної філософії доводить, що суперечності почуттів і вчинків — це об'єктивний зміст прекрасної своєю складністю людської натури: суперечності змінюються разом з особистістю, а ця остання залежить від зміни умов, у яких перебуває. Драматичне боріння пристрастей героя глибоко розкриває багатий психологічними відтінками монолог-самоаналіз Протея (II, 6). Діалектику

зіткнення добра і зла в людській душі відтінюють, як це типово для раннього Шекспіра, образи цілісні, безкомпромісні в служінні гуманістичному ідеалові. Саме такою постає в "Двох веронцях" Джулія — перша в ланці жіночих образів Шекспіра, що втілюють, як Розалінда, Віола, Порція та ін., дух нової ренесансної моралі. В іронічних порадах Протея Туріо, в сцені серенади вперше у Шекспіра з'являється думка про могутній вплив музики на людські почуття — мотив, якому судилося зайняти важливе місце в усій стильовій системі шекспірівської поезії. Несподівані в "італійському" контексті, але вкрай необхідні сучасникам були алюзії з фольклорних легенд про Робін Гуда, які надали історичної гостроти сценам з пасторальними розбійниками.

Головною ознакою оригінальності Шекспірового твору було майстерне поєднання пасторальної лінії з комічним бурлеском. Перебивання дії буфонадою слуг Ланса та Спіда зв'язує традицію книжної пасторалі з практикою народного театру. Комічний сюжет створює характерний контраст земного й високого, а часом надає й іншого, глибшого звучання аспектам основного конфлікту. Так, коли в бурлескному діалозі слуг з III дії звучить думка про те, що багатство здатне перекрити всі фізичні й моральні вади особи, це створює водночас сатиричну аналогію до поведінки герцога Міланського, який нав'язує дочці багатого, але осоружного їй жениха.

Комічні ситуації сміхового, карнавального плану комедії складають побутове тло, яке своєю матеріальністю та життєлюбством урівноважує деяку ідилічність пасторального конфлікту. Меткий Спід, а особливо меланхолійний Ланс із своїм собакою Кребом викликали високу оцінку Ф. Енгельса, на думку якого образ Ланса "більше важить, ніж усі німецькі комедії разом узяті". (Маркс К., Енгельс Ф. Твори, т. 33, с. 84).

Серед формальних вад цього раннього твору називають насамперед фантастичні координати італійської географії Шекспіра. Спід, зустрівши Ланса в Мілані, чомусь вітає його з прибуттям до Падуї. Важко допустити, щоб вигнанець Валентин не уявляв реальної відстані між Міланом і Мантуєю, куди він збирається дістатися пішки, і вже зовсім неясно, як

Валентин, а згодом і Протей могли плисти з Верони до Мілана морем, оскільки це практично неможливо. Кораблі, човни, вітрила, припливи та відпливи й інші морські реалії комедії мають англійське, "острівне" походження. Ці неточності в Шекспіра не конче є свідченням необізнаності автора. Завдяки цим географічним неточностям умовна Італія "Двох веронців" та інших ранніх комедій ставала ближчою англійським глядачам.

Серйознішими видаються претензії критиків до недосконалої психологічної мотивації розв'язки. Готовність Валентина зректися свого кохання до Сільвії і, врятувавши її з рук Протея, віддати кохану колишньому другові-зраднику ("Візьми усе, що в Сільвії я маю...",— V, 5) здається надуманим поворотом дії. Проте слід зазначити, що в час написання твору такий сюжетний хід сприймався більш органічно — як логічне вирішення конфлікту між коханням і дружбою на користь цього останнього почуття. Новітні дослідники вважають, що колізія могла мати й пародійний зміст — бути висміюванням надмірностей аристократичного кодексу дружби. Невідповідності в останніх актах п'єси — наприклад, парадоксальна легкість, із якою герцог прощає Валентина, або цілковита мовчанка Сільвії в останній сцені — скоріш за все пояснюються недбалим скороченням тексту під час пізніших переробок п'єси.

У "Двох веронцях" формується типова проблематика й структура ранньої

шекспірівської комедій Незважаючи на згадані ознаки невправності молодого Шекспіра, п'єса не втрачає свого значення серед інших речей першого етапу його творчості, і хоч не часто ставилася, однак має й свою сценічну історію. Це перша "романтична" комедія, в якій головне місце належить любовній темі, твір, пройнятий ренесансною вірою в силу й красу людських почуттів, сповнений життєрадісного гумору. Молодість автора й героїв легко обертає пережиті потрясіння на привід для сміху та розваг — тому й тема моральних перетворень поки що може бути вирішена в оптимістичному ключі, загальним примиренням і торжеством справедливості.

С. 150. Валентин (лат. valens) — "здоровий", тут — "вірний коханий". День святого Валентина в англомовних країнах відзначають як свято вірності в коханні і дружбі.

Протей — у грецькій міфології — морське божество, здатне обертатись на будь-який предмет. Ім'я символізує схильність героя до внутрішніх змін. Спід (англ. speed) — "швидкість, поспіх". Значення імені відповідає комічній масці спритного слуги.

Ланс (англ. Launce) — "спис" (в оригіналі в написанні імені збережено середньоанглійську форму). Ім'я персонажа контрастує з його млявим, розважливим характером, чим посилюється комічний ефект.

С. 151. Обмежена та юність, що воліє Сидіти вдома.— За уявленнями доби Ренесансу у вихованні повноцінної особистості важливе місце належить мандрівкам. Пор. також розмову Антоніо й Понтіно (I, 3,), діалог Петруччо та Гортензіо в комедії "Приборкання норовливої" (I, 2) та багато інших сцен у творах Шекспіра.

Як переплив Леандер Геллеспонт.— Ідеться про легенду, в якій юнак щоночі перепливав Геллеспонт (давньогрецька назва протоки Дарданелли), щоб побачити свою кохану Геро. Історія Геро і Леандра згадується в "Метаморфозах" Овідія. Шекспірові вона могла бути відомою також з поеми Крістофера Марло "Геро і Леандр", яку після смерті її автора підготував до друку поет і драматург Джордж Чапмен (1559-1634).

С. 152. Щоб провести мене на корабель.— Тут і далі — типова для італійських комедій Шекспіра географічна невідповідність.

С. 155. Бо не в воді — у зашморгу кінець твій.— Мається на увазі англійське прислів'я: "Хто народився, щоб бути повішеним, той не потоне".

С. 156. Що ...скажеш про вродливця Егламура? — Що лицар, про якого йде мова, і придворний міланського герцога (IV, 3) мають однакові імена — один із недоглядів автора.

С. 157. Захований вогонь жаркіш горить — англійське народне прислів'я.

С. 158. "Легковажне кохання" — популярна пісня тих часів; Шекспір згадує її також у комедії "Багато галасу даремно".

С. 159. Для мене тон високий.— Підхоплюючи гру слів, на якій побудовано цей блискучий діалог, Лючетта має на увазі не стільки музичний тон, скільки соціальну вищість Протея.

С. 160. Й на скелю найстрімкішу віднесе І звідти скине...— можлива алюзія з Тарпейською скелею, з якої в Давньому Римі скидали зрадників.

С. 161. Лише в труді ми здобуваєм досвід, А час удосконалює його — один з постулатів філософії Френсіса Бекона (1561-1626), основоположника англійського матеріалізму, прихильника емпіричного пізнання.

С. 169. ...хоч хамелеон-кохання й може живитися самим повітрям...— Традиційну для часів Шекспіра метафору вжито, щоб підкреслити примхливий характер почуття. Згадане повір'я з'явилося через здатність хамелеона довгий час сидіти, не ворушачись. Те, що ця ящірка в час небезпеки набирає червоного кольору, також знайшло відображення в метафориці даної комедії ("...воліє поживитись вашою кров'ю"... (11, 4).

С. 182. ...бракує милосердя, щоб почастувати християнина пивом...— Натяк на народні парафіяльні свята. До них заздалегідь варили пиво, виторг за яке витрачали на потреби церкви.

Перетворила Джулію зненацька На чорну ефіопку...— яскравий образ втілює різку зміну в ставленні Протея до Джулії: смаглявий відтінок шкіри та темне волосся вважали в часи Шекспіра вадами жіночої вроди. Тим часом саме в Сільвії темне волосся, а Джулія — білява (див. IV, 4).

С. 184. Елізіум — у грецькій міфології країна казкового блаженства.

С. 185. ...заплету його в дрібушки...— йдеться про одну з чоловічих зачісок доби Ренесансу.

Двадцять вузликів упертих — символічні "вузлики вірного кохання".

С. 187. ...я дякую тобі За чесне піклування! — Один з ранніх прикладів авторової іронії з приводу моральних норм сучасного йому суспільства. Згодом цей мотив переросте в знамените "мій чесний Яго".

С. 191. Фаетон — у грецькій міфології син Феба, бога Сонця, й Клімени, Меропсової дружини, випросив у батька дозвіл правити його вогняною колісницею, але не зумів утримати Фебових коней і надто наблизився до землі.

Смерть — це вигнання від самого себе...— образна основа цього монологу Валентина буде розвинута в монологах Ромео в аналогічній ситуації ("Ромео і Джульєтта",— III, 3).

С. 194-195. Imprimis — лат. "перш за все". Item —лаг. "а також".

Ці форми за часів Шекспіра звичайно вживалися при переліку товарів, що посилює пародійний зміст діалогу.

С. 195. / хай допоможе тобі святий Миколай! — Святого Миколая в Англії вважали покровителем школярів та грамотіїв.

С. 201. ...ув Орфея Бриніли замість струн поетів жили...— Легенда приписувала це міфічному фракійському співцеві, синові музи Калліопи, чудесний спів якого зачаровував людей і сили природи.

Левіафан — у Біблії морське чудовисько, що нагадує велетенського крокодила, який дуже швидко плавав (Див.: "Сон літньої ночі", II, 1).

С. 203. Клянуся голим черепом ченця Із славної ватаги Робін Гуда...— мається на увазі монах Тук, персонаж народних легенд про благородного ватажка розбійників, який захищав бідняків.

С. 206. Хто Сільвія? Яка вона, Що так усі її кохають? — Ця пісня Шекспіра набула надзвичайної популярності: музику до неї писали понад 50 композиторів, серед них — Франц Шуберт (1797-1828).

С. 207. ...не музика, а музикант мені не до вподоби.— В оригіналі гра слів, що не підлягає перекладу. "The musician likes me not" може означати і "музикант мені не подобається", і "музикант мене не любить".

С. 208. Джерело святого Григорія — справді існувало поблизу Мілана.

С. 217. / не хова під маскою обличчя...— Оскільки ідеалом жіночої вроди в єлизаветинській Англії було світле волосся й біла шкіра, шляхетні жінки, наслідуючи італійську та французьку моду, прикривали обличчя від сонця чорними напівмасками.

...бо на зелені свята, Як ми в комедіях із нею грали...— В ритуал зелених свят за часів Шекспіра входили постановки релігійних містерій, пасторалей і травневі ігри. Згадку про це знаходимо також у "Зимовій казці" (IV, 4). Мені жіночі ролі припадали...— На єлизаветинській сцені жіночі ролі грали юнаки.

...Аріадни роль, Що по Тезею плакала...— Джулія порівнює себе з дочкою правителя Кріту Міноса, яка, закохавшись у спартанця Тезея,

допомогла йому вбити чудовисько Мінотавра, втекла з Тезеєм, який покинув її на острові Наксос.

С. 222. ...пуща ця Мені миліша гомінкого міста.— Характерна для Шекспіра романтизація природи як джерела гармонії. Пор. також монолог герцога в комедії "Як вам це сподобається" (II, 1).

С. 225. О ниций вік! Зітерто віру в порох: Найближчий друг — мій найлютіший ворог! — Гіркий мотив віроломства, характерний і для творів зрілого Шекспіра.

Наталя ЖЛУКТЕНКО